

Załącznik nr 1
do Uchwały nr 44/217/21
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 21 stycznia 2021 r.

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Projekt Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego

GDAŃSK 2021

SPIS TREŚCI

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW	3
WPROWADZENIE.....	4
I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA.....	5
1. WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI W OBSZARZE EDUKACJI I KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	5
2. ANALIZA SWOT.....	23
3. WYZWANIA.....	24
II. CZĘŚĆ WIZYJNA	25
III. CZĘŚĆ OPERACYJNA	26
Cel szczegółowy 1. Fundamenty Edukacji	26
Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju.....	26
Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy.....	35
Cel szczegółowy 2. Kapitał Społeczny.....	39
Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury	39
Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzán	43
IV. SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU	47
1. Struktura wdrażania Programu	47
2. Koordynacja Programu z pozostałymi RPS.....	48
3. Ramy finansowe RPS.....	48
4. System monitorowania i oceny realizacji RPS.....	49
Załącznik 1. CHARAKTERYSTYKA ZOBOWIĄZAŃ SWP	50
Załącznik 2. CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘWZIĘĆ STRATEGICZNYCH.....	55

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

CEN	Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku
DES	Departament Edukacji i Sportu
DK	Departament Kultury
DROŚ	Departament Środowiska i Rolnictwa
DRRP	Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
FIO	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
ODN	Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku
OHP	Ochotnicze Hufce Pracy
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PUP	powiatowy urząd pracy
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej i Monitoringu
ROEFS	Regionalny Ośrodek Europejskiego Funduszu Społecznego
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZPT	Zintegrowane Porozumienia Terytorialne
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

WPROWADZENIE

1. Regionalny Program Strategiczny w zakresie edukacji i kapitału społecznego, dalej zwany „Program”, jest jednym z pięciu narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, dalej zwanej „SRWP 2030”.
2. Podstawę prawną do opracowania Programu stanowią: Uchwała nr 914/190/20 Sejmiku Województwa Pomorskiego z 15 października 2020 r. w sprawie przyjęcia projektu Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 po konsultacjach oraz ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa.
3. Regionalny Program Strategiczny w zakresie edukacji i kapitału społecznego, do opracowania którego Zarząd Województwa Pomorskiego przystąpił uchwałą nr 993/195/20 z dnia 3 listopada 2020 r., jest dokumentem operacjonalizującym i uszczegóławiającym zapisy Strategii, pozwalającym na efektywne zarządzanie polityką regionu w zakresie edukacji i kapitału społecznego do roku 2030.
4. Program, jako jeden z pięciu dokumentów wiodących w realizacji SRWP, stanowi punkt odniesienia dla decyzji dotyczących kształtu przyjmowanych na poziomie województwa pomorskiego programów operacyjnych, a także ukierunkowaniu środków ujmowanych po stronie wydatków rozwojowych w budżecie województwa.
5. Zakres tematyczny Programu, opisany w części operacyjnej, przedstawia działania mające na celu zwiększenie jakości usług edukacyjnych na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem potrzeb gospodarki i rynku pracy, postępu technologicznego i wyzwań cywilizacyjnych, rozwój aktywnej i świadomej wspólnoty regionalnej, wzrost identyfikacji mieszkańców z regionem, zachowanie dziedzictwa kulturowego, wzmocnienie poczucia więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym oraz poprawę funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych służących wzajemnej integracji. Program zawiera również charakterystykę przedsięwzięć strategicznych wynikających ze zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego zapisanych w SRWP.
6. Zgodnie z wymogami wynikającymi z ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) projekt Programu podlegać będzie strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

1. WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI W OBSZARZE EDUKACJI I KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Powszechna edukacja przedszkolna

- W ostatnich latach wzrasta w regionie liczba miejsc opieki nad dziećmi w wieku 3-6 lat. W roku szkolnym 2018/2019 funkcjonowało 1 469 placówek wychowania przedszkolnego – przedszkoli, oddziałów przedszkolnych, punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego¹. Jednak, pomimo następującej poprawy, odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (86,5%) jest nadal jednym z najniższych w kraju (średnia w kraju – 89,5%)², a dostęp do wychowania przedszkolnego cechuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym i jest niewystarczający. Powodem niskiego wskaźnika dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym są między innymi niewystarczające środki finansowe samorządów, niedostosowanie godzin pracy przedszkoli do potrzeb pracujących rodziców, a także niedostateczna wiedza rodziców i prawnych opiekunów dzieci o wpływie wychowania przedszkolnego na dalszy rozwój dziecka.
- Szczególne znaczenie w kontekście większej liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym ma oferta proponowana przez placówki wychowania przedszkolnego. Zauważa się także niewystarczający dostęp do specjalistów (np. psychologów, logopedów). Dostrzega się także potrzebę podniesienia kompetencji nauczycieli w zakresie kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych, w tym tzw. kompetencji „miękkich”, takich jak empatia, asertywność, samodzielność, odpowiedzialność, zaangażowanie, motywacja czy samodyscyplina. Jednocześnie infrastruktura niektórych placówek wychowania przedszkolnego nie jest w pełni przyjazna dzieciom i nauczycielom, co ogranicza zapewnienie optymalnych warunków ich rozwoju, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- Niezbędne jest promowanie wychowania przedszkolnego, szczególnie na terenach wiejskich, wśród rodziców i opiekunów prawnych w kontekście znaczenia wychowania przedszkolnego w wyrównywaniu szans edukacyjnych i powodzeń szkolnych. Brak infrastruktury – przedszkoli w nowopowstających osiedlach mieszkaniowych na terenie miast i ich obrzeżach oraz brak placów zabaw wyposażonych w odpowiedni sprzęt nie sprzyja stymulowaniu rozwoju psychofizycznego dzieci.

Wnioski

- **Mimo systematycznej poprawy, dostępność wychowania przedszkolnego jest nadal niesatysfakcjonująca i zróżnicowana przestrzennie.**
- **Oferta w placówkach wychowania przedszkolnego nie zawsze wspiera rozwój dzieci adekwatnie do ich potrzeb.**

¹ W roku szkolnym 2012/2013 funkcjonowało 1 255 placówek wychowania przedszkolnego, liczba miejsc wychowania przedszkolnego wzrosła z 55 516 w roku szkolnym 2012/2013 do 75 870 w roku szkolnym 2018/2019.

² W latach 2013-2018 odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł w regionie z 70,7% do 86,5%, przy średniej krajowej, która powiększyła się z 75,3% do 89,5%.

Kompetencje przyszłości

- Poziom kompetencji pomorskich uczniów w zakresie kompetencji osobistych, społecznych, uczenia się, kompetencji obywatelskich, przedsiębiorczości, świadomości i ekspresji kulturalnej nie jest satysfakcjonujący. W pomorskich szkołach, podobnie jak w szkołach w pozostałych województwach, dostrzega się nadmierną koncentrację na kształtowaniu tych kompetencji kluczowych uczniów, które są weryfikowane przez egzaminy zewnętrzne – czytania i pisanie, językowych i matematycznych. Ma to związek z nadmierną wagą, jaką przykłada się w Polsce do egzaminów zewnętrznych, a także w wielu przypadkach z brakiem świadomości nauczycieli i rodziców o znaczeniu i wpływie wszystkich kompetencji kluczowych na satysfakcjonujące życie i konkurencyjność na rynku pracy. Zauważalna jest również potrzeba edukacji międzykulturowej oraz szeroko rozumianej edukacji regionalnej, odwołującej się do historycznych tradycji regionu, nadmorskiego położenia i uwarunkowań etniczno-przyrodniczych, a także podejmowania działań na rzecz rozwoju języka regionalnego (kaszubskiego).
- Wyniki egzaminów zewnętrznych w regionie są z reguły niższe³ od średnich w kraju. Jednocześnie Pomorskie cechuje polaryzacja wyników egzaminów – zestawiając lokalizację szkół z wynikami egzaminów zewnętrznych można zauważyć, że najniższe wyniki uzyskują uczniowie ze szkół na obszarach wiejskich i w małych miastach, natomiast najlepsze wyniki egzaminów zewnętrznych notowane są w miastach dużych i średnich. Dodatkowo wzrost kosztów realizacji zadań oświatowych ogranicza możliwości JST, w szczególności tych o niskich dochodach własnych, w zapewnieniu różnorodnej oferty edukacyjnej uczniom. Istotny wpływ na osiągnięcia edukacyjne uczniów mają również czynniki pozaedukacyjne, m. in. środowisko społeczne, sytuacja rodzinna i osobista ucznia.
- Mimo podejmowanych przez pomorskie szkoły działań zapewniających uczniom prawidłowy rozwój psychofizyczny, w tym szczególnie emocjonalny, który wpływa na ich osiągnięcia edukacyjne, dostrzega się potrzebę zintensyfikowania wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz wykorzystania w edukacji szeroko rozumianej aktywności fizycznej jako jednego z narzędzi profilaktyki prozdrowotnej. Realizacja tych działań wymaga jednak zatrudnienia specjalistów oraz zapewnienia przyjaznej przestrzeni edukacyjnej i bazy dydaktycznej, w tym sportowej, a także wykorzystania w edukacji istniejącej w przestrzeni publicznej infrastruktury sportowej.
- W okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty związanego z ogłoszeniem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, podjęto działania dotyczące doskonalenia nauczycieli i wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjnych w zdalnym kształceniu. Mimo to dostrzega się niesatysfakcjonujące kompetencje w tym zakresie zarówno uczniów, jak i nauczycieli, a także niezadowalające zabezpieczenie uczniów i nauczycieli w sprzęt komputerowy i dostęp do sieci internetowej niezbędne do efektywnego zdalnego kształcenia.

³ Zgodnie z danymi CKE i OKE, w latach 2017, 2018, 2019 i 2020 zdawalność pisemnego egzaminu maturalnego odpowiednio w województwie/kraju wynosiła: z języka polskiego: 96%/97%, 96%/97%, 93%/95%, 90%/92%; z języka angielskiego: 94%/93%, 95%/96%, 94%/94%, 93%/92%; z matematyki: 82%/83%, 80%/83%, 84%/86, 77%/79%.

- Szkoła, jako instytucja, stwarza uczniom zbyt mało okazji do realizacji ich potrzeb w zakresie zaangażowania społecznego. Istotne jest, aby młodzież znajdowała w szkole warunki do inicjowania i realizowania działań na rzecz dobra wspólnego.

Wnioski

- **Problemem województwa pomorskiego nadal są niezadowalające wyniki egzaminów zewnętrznych, a także utrzymująca się duża polaryzacja tych wyników.**
- **Wykorzystywanie w edukacji zaawansowanych technologii nie jest na Pomorzu satysfakcjonujące.**

Indywidualne ścieżki edukacji

- W województwie pomorskim każdego roku zwiększa się liczba uczniów z niepełnosprawnościami i z dysfunkcjami, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce. Świadczą o tym m.in. dane dotyczące odsetka uczniów objętych kształceniem specjalnym (np. w roku szkolnym 2018/2019 kształceniem specjalnym objętych było 13 907 uczniów, co stanowi wzrost o 6,23% w stosunku do roku poprzedniego, a do roku szkolnego 2015/2016 wzrost o 24,92%⁴).
- Mimo podejmowanych w regionie działań skierowanych do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), tj. do uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami oraz różnego typu trudnościami w nauce, a także do uczniów uzdolnionych, nadal istotnym problemem pozostaje wsparcie tej grupy dzieci i młodzieży. W szkołach i placówkach oświatowych brakuje kadr z odpowiednimi kwalifikacjami i kompetencjami, a także profesjonalnej pomocy skierowanej do ich rodziców i opiekunów, którzy dzięki uzyskanej wiedzy mogą kontynuować wsparcie swoim dzieciom. Problemem jest także poziom doradztwa zawodowego dedykowanego uczniom ze SPE. Niesatysfakcjonujące jest również dostosowanie szkół do kształcenia uczniów ze SPE, w tym w zakresie infrastruktury oraz wyposażenia w pomoce dydaktyczne. Wyzwaniem jest dostosowanie szkół branżowych do kształcenia tych uczniów, w szczególności w zakresie organizacji staży i praktyk zawodowych.
- Pomimo wysiłków władz samorządowych i szkół, a także akcji społecznych, w szkołach nadal obserwuje się przypadki braku tolerancji wobec uczniów ze SPE, a także nie zawsze przyjazną im atmosferę. Nie sprzyja to rozwojowi edukacji włączającej umożliwiającej rozwój osobisty tych uczniów w odniesieniu do ich możliwości i indywidualnych potrzeb rozwojowych oraz pełne ich włączenie w życie społeczne. Dostrzega się istotną rolę szkół specjalnych, do których kierowane są dzieci i młodzież z orzeczeniami poradni, a które zapewniają dzieciom i młodzieży optymalny rozwój, pozwalający im funkcjonować samodzielnie w dorosłym życiu.
- Poważnym problemem, nie tylko województwa pomorskiego, jest stan zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, na który wpływ mają czynniki biologiczne, psychospołeczne, w tym środowiska szkolnego, co przy ograniczonej możliwości prowadzenia terapii indywidualnej i grupowej (brak środków finansowych na zatrudnienie kadr i odpowiednich specjalistów) skutkuje m. in. znaczącym wzrostem wskaźnika depresji⁵. W niewystarczającym stopniu zapewniona jest w województwie, podobnie jak w całym kraju, opieka psychiatryczna dzieci i młodzieży.

⁴ Na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

⁵ Według danych Ministra Zdrowia depresja występuje u 1% dzieci w 2-3 r. ż. i u 2% w 6-12 r. ż., natomiast występowanie depresji w populacji młodzieży może dotyczyć od 4-8% do 20%.

- Coraz bardziej dostrzega się problemy, z jakimi borykają się poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Odnotowuje się problemy kadrowe wynikające z braku standardu dotyczącego liczby etatów pracowników merytorycznych, czego konsekwencją jest utrudniony powszechny dostęp do poradni, niesatysfakcjonujący poziom współpracy poradni ze szkołami, a także brak możliwości indywidualnego wsparcia niektórych uczniów i współpracy z ich rodzicami/opiekunami prawnymi. Jednocześnie, mimo szerokiej oferty wojewódzkich placówek doskonalenia nauczycieli, występuje niedosyt wysokospecjalistycznych form doskonalenia i niedoszacowanie środków finansowych niezbędnych na realizację rozwoju kompetencji zawodowych pracowników poradni.
- Niesatysfakcjonujący jest poziom współpracy instytucji działających na rzecz dziecka (m.in.: szkoła, służba zdrowia, pomoc społeczna, policja, sąd rodzinny, poradnie specjalistyczne), co sprawia, że uczeń ze SPE nie ma zapewnionego wszechstronnego rozwoju i wsparcia, a rodzice negatywnie postrzegają działania instytucji na rzecz ich dzieci.
- W regionie systemowo wspiera się dzieci i młodzież szczególnie uzdolnioną poprzez realizację przedsięwzięcia strategicznego pn. Zdolni z Pomorza⁶. Istotnym problemem pozostają nadal kompetencje kadry pedagogicznej, w tym w zakresie identyfikacji uczniów ze szczególnymi predyspozycjami oraz wspierania tych uczniów w oddziałach klasowych. Z coraz większym sukcesem włączane są do systemu wspierającego uczniów zdolnych szkoły wyższe. Nadal wyzwaniem pozostaje włączenie w ten system przedsiębiorców. Z poziomu regionu realizowane są również działania skierowane do uczniów uzdolnionych sportowo, obejmujące między innymi pomoc stypendialną, a także wsparcie podmiotów działających na rzecz aktywności fizycznej dzieci i młodzieży.
- Obserwuje się w regionie rosnącą rolę sportu jako narzędzia integracji społecznej poprzez organizację przedsięwzięć łączących pokolenia, kreowanie właściwych postaw, wyłanianie lokalnych liderów sportu i idoli⁷, w tym spośród sportowców, którzy zakończyli karierę sportową. Dostrzega się nadal brak satysfakcjonującej współpracy pomiędzy sportowymi organizacjami pozarządowymi (kluby, związki sportowe) a instytucjami edukacyjnymi (w tym szkołami wyższymi). Istotne jest również zapewnienie warunków tzw. kariery dwutorowej, umożliwiającej zdobywanie przez czynnych sportowców kompetencji w zakresie pracy z młodzieżą oraz kontynuowanie kariery sportowej.

Wnioski

- **Istotnym problemem województwa pomorskiego jest wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami i z różnymi trudnościami w uczeniu się oraz ich rodziców i opiekunów prawnych, brak specjalistycznych kadr w szkołach oraz zaplecza infrastrukturalnego i wyposażenia szkół odpowiadających indywidualnym potrzebom rozwojowym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.**

⁶ Przedsięwzięcie strategiczne „Zdolni z Pomorza” zdefiniowane jest w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie aktywności zawodowej i społecznej *Aktywni Pomorzanie*, będącym jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

⁷ Waśkowski Z., Jasiulewicz A. (2017), Rola sportu i rekreacji fizycznej w kształtowaniu się kapitału społecznego mieszkańców regionu. *Handel wewnętrzny*, 2017; 4(369), s. 279-289 (tom II); Godlewski G., Bodasińska A., Bodasiński S. (2014), Lokalni liderzy sportu – działalność i rola w kreowaniu wizerunku miasta Białą Podlaska. *Rozprawy Naukowe AWF Wrocław*, 47, s. 80-88.

- **Dostrzega się istotne problemy w funkcjonowaniu poradni psychologiczno-pedagogicznych wynikające zarówno z braków kadrowych, jak i niewystarczającego wsparcia merytorycznego pracowników.**
- **Systemowe wsparcie dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionej realizowane na Pomorzu wymaga kontynuowania i szerszego włączenia wszystkich partnerów, w szczególności pracodawców.**

Kompetencje kadr systemu oświaty

- Pomimo różnorodnej oferty wojewódzkich placówek doskonalenia nauczycieli opracowanej na podstawie zgłoszonych przez nauczycieli i dyrektorów szkół potrzeb, a także badań własnych tych placówek, nadal obserwuje się stosunkowo niski udział tej grupy zawodowej w doskonaleniu. Konsekwencją tego jest m.in. niesatysfakcjonujące rozumienie znaczenia rozwoju kompetencji kluczowych uczniów oraz działania kadry pedagogicznej w zakresie rozwoju tych kompetencji. Jednocześnie, mimo szerokiej oferty skierowanej do kadr zarządzających edukacją, nadal utrzymuje się niewystarczający poziom ich kompetencji menadżerskich.
- Zdalne formy doskonalenia, wprowadzone w okresie czasowego ograniczenia działalności jednostek systemu oświaty w związku z wprowadzeniem stanu epidemii, znacznie zwiększyły udział nauczycieli w doskonaleniu zawodowym. W ocenie nauczycieli i placówek doskonalenia nauczycieli zdalne formy doskonalenia charakteryzują się dużą dostępnością i wysoką efektywnością, co przemawia za zwiększeniem wykorzystywania zaawansowanych technologii w doskonaleniu zawodowym nauczycieli.
- W latach 2015-2019 nastąpił istotny wzrost liczby przedmiotowych i podmiotowych sieci współpracy nauczycieli i dyrektorów szkół⁸. W obliczu wyzwań, przed którymi stoi edukacja, wynikających m.in. z rozwoju technologicznego (cyfryzacja, nowe technologie komunikacyjne), zmian demograficznych (migracje, starzenie się społeczeństwa), czy choćby sytuacji nadzwyczajnych (epidemia, klęski żywiołowe itp.), konieczne jest podejmowanie działań integrujących nauczycieli zarówno określonych przedmiotów oraz dziedzin, jak i obszarów związanych z funkcjonowaniem oświaty (np. zarządzanie).
- Mimo nałożenia w 2019 roku na kuratorów oświaty odpowiedzialności za organizację sieci doradców metodycznych, w województwie pomorskim zatrudnionych jest obecnie tylko 26 takich doradców, co nie zabezpiecza potrzeb i odbiega od liczby doradców metodycznych zatrudnionych w innych województwach w kraju⁹. Istnieje potrzeba wsparcia metodycznego nauczycieli, w szczególności nauczycieli rozpoczynających pracę, stworzenia miejsc wymiany wiedzy i doświadczeń w poszczególnych obszarach kształcenia i wychowania, organizacji lekcji otwartych i moderowania nauczycielskich sieci współpracy, a także miejsc odbywania ćwiczeń dla studentów kierunków kształcących nauczycieli, np. poprzez organizację tzw. szkół referencyjnych¹⁰.
- Wprowadzane w ostatnim okresie liczne zmiany w polskim systemie oświaty oraz kontrowersje z tym związane (np. likwidacja gimnazjów mająca wpływ na zamianę sieci szkół), a także trudności z organizacją zdalnego kształcenia w związku z ogłoszeniem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu

⁸ Przedmiotowe i podmiotowe sieci współpracy nauczycieli i dyrektorów szkół w województwie pomorskim: w roku szkolnym 2019/2020 – 87, w 2018/2019 – 82, w 2018/2017 – 62, w 2016/2017 – 41).

⁹ Liczba doradców metodycznych w województwie warmińsko-mazurskim – 82, w lubelskim – 94, w wielkopolskim – 99.

¹⁰ Na podstawie badania „Kondycja zawodowa pomorskiego nauczyciela” zrealizowanego w 2018 r. na zlecenie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku oraz wniosków z Pomorskiej Samorządowej Debaty Edukacyjnej, która odbyła się jesienią 2019 r.

epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, przyczyniły się do pogorszenia kondycji zawodowej nauczycieli i podważania ich wizerunku. Konieczne jest zatem wspieranie i promowanie nauczycieli, w szczególności tych, którzy wyróżniają się kreatywnością i pasją w pracy z uczniami, a w środowisku szkolnym lub lokalnym są liderami oraz mentorami społecznego zaangażowania młodzieży. Ważną rolę w tym zakresie spełnia w szczególności organizowany przez Marszałka Województwa Pomorskiego Konkurs „Nauczyciel Pomorza”¹¹.

Wnioski

- **Wykorzystanie zdalnych form doskonalenia nauczycieli nie jest satysfakcjonujące.**
- **Na Pomorzu nie funkcjonuje efektywna sieć doradców metodycznych, co sprawia, że pomorscy nauczyciele nie mają systematycznego wsparcia metodycznego.**
- **Liczba inicjatyw promujących pozytywny wizerunek szkoły i nauczyciela na Pomorzu nie jest wystarczająca, co nie sprzyja budowaniu pozytywnej atmosfery wokół edukacji.**

Dialog edukacyjny

- W Pomorskiem funkcjonuje jedyna w kraju na poziomie regionalnym rada oświatowa (Pomorska Rada Oświatowa) oraz forum osób odpowiadających za oświatę na poziomie powiatu (Pomorskie Regionalne Forum na Rzecz Edukacji¹²). Mimo, że dostrzega się znaczący wzrost innych form współpracy i dialogu różnych interesariuszy systemu oświaty na poziomie regionu (ten rodzaj współpracy i dialogu miał miejsce szczególnie w trakcie realizacji przedsięwzięcia strategicznego województwa pomorskiego „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie”¹³ oraz prowadzonej przez region Pomorskiej Samorządowej Debaty Edukacyjnej¹⁴), to jednak na poziomie gmin i powiatów tego typu inicjatyw jest nadal niewiele.
- Na Pomorzu, podobnie jak w całym kraju, w niewystarczającym stopniu społeczność lokalna i regionalna, w granicach prawa, jest zaangażowana w funkcjonowanie szkół i placówek oświatowych, którego celem byłaby społeczna ocena edukacji. W konsekwencji brak jest szerokiego zaangażowania partnerów społecznych w kreowanie gminnej i powiatowej polityki oświatowej.

¹¹ Konkurs „Nauczyciel Pomorza” jest inicjatywą Marszałka Województwa Pomorskiego realizowaną od 2016 roku w celu uhonorowania nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych na terenie województwa pomorskiego, którzy wspomagając wszechstronny rozwój psychofizyczny dzieci i młodzieży, wyróżniają się w pracy pedagogiczno-wychowawczej i przyczyniają się do budowania kapitału społecznego na Pomorzu.

¹² Pomorskie Regionalne Forum na Rzecz Edukacji, zrzeszające naczelników/dyrektorów wydziałów edukacji w starostwach powiatowych i miast na prawach powiatu powołane zostało w 2017 roku w celu podjęcia współpracy prowadzącej do realizacji wspólnej regionalnej polityki edukacyjnej, zgodnej z polityką oświatową państwa stanowiącej *Pomorski System Jakości Edukacji*.

¹³ Przedsięwzięcie strategiczne „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie” zdefiniowane jest w Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie aktywności zawodowej i społecznej *Aktywni Pomorzanie*, będącym jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

¹⁴ Pomorska Samorządowa Debata Edukacyjna została przeprowadzona z inicjatywy Pomorskiej Rady Oświatowej w 2019 roku.

Wnioski

→ **Poziom dialogu edukacyjnego z udziałem przedstawicieli spoza sektora oświaty, szczególnie na poziomie gmin i powiatów, nie jest satysfakcjonujący.**

Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe

- W społeczeństwie niska jest świadomość wagi profesjonalnego doradztwa zawodowego i jego wpływu na decyzje edukacyjne i zawodowe uczniów. Mimo wprowadzenia w szkołach obowiązku organizacji doradztwa zawodowego, rozumianego jako realizacja obowiązkowego wymiaru godzin określonych w ramowym planie nauczania, organizacja i poziom tego doradztwa w szkołach jest dalece niewystarczający, w szczególności wśród uczniów klas najmłodszych. W konsekwencji istota doradztwa, tj. diagnozowanie predyspozycji uczniów, odkrywanie ich talentów i zainteresowań, a także wspieranie w dokonywaniu wyborów edukacyjnych i zawodowych jest mało efektywne. Niewielka liczba godzin ujętych w ramowych planach nauczania przeznaczonych na prowadzenie zajęć doradztwa zawodowego realizowane jest często jako dopełnienie etatu nauczycieli innych przedmiotów i nie stanowi głównej specjalizacji nauczycieli. Sytuacja ta nie motywuje nauczycieli do nabywania wymaganych kwalifikacji oraz pożądaných kompetencji, które można uzyskać m.in. poprzez ukończenie studiów wyższych lub studiów podyplomowych¹⁵ oraz różnych form doskonalenia.
- Jednocześnie doradcy zawodowi zatrudnieni w szkołach zwracają uwagę na brak narzędzi pracy, w tym narzędzi wykorzystujących zaawansowane technologie, a także znacznie utrudniony, z uwagi na wysoki ich koszt, dostęp do szkoleń z zakresu stosowania certyfikowanych narzędzi i metod pracy. W konsekwencji powyższe utrudnienia mają wpływ na jakość świadczonych usług z zakresu doradztwa zawodowego w szkołach¹⁶.
- Mimo aktywnej działalności powiatowych doradców zawodowych skupionych w regionalnej sieci funkcjonującej przy Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku¹⁷, konieczne jest włączenie do tej sieci szkolnych doradców zawodowych, rozwijanie podejmowanych inicjatyw i szersze włączenie do współpracy powiatowych urzędów pracy i innych instytucji związanych z rynkiem pracy, a także przedsiębiorców. Niezbędne jest również zabezpieczenie środków finansowych na profesjonalne doskonalenie doradców zawodowych oraz funkcjonowanie regionalnej sieci powiatowych oraz szkolnych doradców zawodowych.

Wnioski

→ **Na Pomorzu w niewystarczającym stopniu funkcjonuje doradztwo zawodowe - brak jest systemowej diagnozy predyspozycji uczniów na wszystkich etapach edukacji z wykorzystaniem profesjonalnych narzędzi, w tym cyfrowych, a także wsparcia uczniów w dokonywaniu wyborów edukacyjnych i zawodowych.**

¹⁵ Prawie 25% szkół województwa pomorskiego nie dysponuje kadrą posiadającą kwalifikacje z zakresu doradztwa zawodowego. Zdecydowana większość doradców (87,6%) wykonuje także inne, podstawowe dla nich zadania w szkole – w wielu przypadkach zadania z zakresu doradztwa zawodowego realizuje pedagog, nauczyciel przedmiotu, bibliotekarz, oligofrenopedagog, kierownik szkolenia praktycznego, w najlepszym wypadku wychowawca.

¹⁶ Badania CEN: <https://www.cen.gda.pl/serwisy-tematyczne/badania,a,7704>.

¹⁷ Powołano wojewódzkiego i powiatowych konsultantów doradztwa zawodowego, którzy obecnie finansowani są ze środków RPO WP 2014-2020.

→ **Istotnym problemem jest brak nauczycieli doradców zawodowych, a także niedostateczne ich wyposażenie w profesjonalne narzędzia do pracy z uczniami oraz zapewnienie im stałego i szerokiego doskonalenia zawodowego.**

Atrakcyjne szkolnictwo branżowe

- W województwie pomorskim pozytywnie zmienia się profil kształcenia zawodowego. Dzięki realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Kształtowanie sieci szkół zawodowych w regionie” jest on lepiej dostosowany do zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej, w tym potrzeb branż kluczowych dla regionu¹⁸. Znacząco poprawiła się jakość kształcenia zawodowego, a także infrastruktura tych szkół oraz wyposażenie pracowni kształcenia zawodowego. Mimo dużych nakładów finansowych, nadal widoczne są deficyty w infrastrukturze szkół branżowych. Dostrzega się również konieczność dalszego ich profilowania pod kątem potrzeb rozwojowych regionu, istotnych dla wdrażania m.in. Przemysłu 4.0, zwiększenia nacisku na kształtowanie kompetencji (w tym cyfrowych) niezbędnych w stosowaniu nowoczesnych technologii, a także organizacji tych szkół jako miejsc kształcenia ustawicznego. Niezbędne jest również dalsze, większe zaangażowanie przedsiębiorców w funkcjonowanie szkół branżowych oraz tworzenie bazy miejsc realizacji staży i praktyk zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli przedmiotów zawodowych.
- Dzięki podejmowanym w regionie zmianom w obszarze szkolnictwa branżowego znacząco poprawił się wizerunek szkół branżowych. Mimo to, wciąż niewystarczający dla potrzeb regionu odsetek uczniów wybiera naukę w tego typu szkołach. Odnotowuje się wyższe, niż w miastach na prawach powiatu, zainteresowanie kształceniem w szkołach branżowych¹⁹ w tzw. powiatach ziemskich.
- Wprowadzane co kilka lat systemowe zmiany w oświacie, w tym w szkolnictwie branżowym, w zakresie struktury, organizacji pracy, podstaw programowych i egzaminów zewnętrznych, nie sprzyjają wypracowaniu i utrwalaniu przez szkoły pro jakościowych mechanizmów działań, natomiast niepotrzebnie koncentrują uwagę tych szkół na dostosowaniu organizacji ich pracy do zmieniających się przepisów prawa.
- Obserwuje się coraz poważniejsze problemy z kadrą szkół branżowych, w tym z pozyskiwaniem do szkół branżowych nauczycieli kształcenia zawodowego, w szczególności nauczycieli i instruktorów praktycznej nauki zawodu, np. spośród pracowników firm (wysoka średnia wieku obecnej kadry, mało konkurencyjne wynagrodzenie zniechęcające do podejmowania pracy w zawodzie nauczyciela kształcenia zawodowego, np. pracowników firm).
- Wciąż widoczna jest również potrzeba szerszej oferty doskonalenia zawodowego nauczycieli szkół branżowych, m.in. w ramach sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli uczących w zawodach istotnych dla poszczególnych subregionów i regionu, a także istotna jest coraz większa współpraca szkół z pracodawcami w zakresie podnoszenia kompetencji nauczycieli tych szkół.

¹⁸ Branże o największym potencjale rozwoju subregionów i regionu, specjalizacje w dziedzinie usług, handlu lub produkcji, zidentyfikowane w dokumentach strategicznych województwa pomorskiego (tj. w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Regionalnym Programie Strategicznym w zakresie rozwoju gospodarczego *Pomorski Port Kreatywności*).

¹⁹ Tereny poza miastami na prawach powiatu wzrost z 64,51% w 2013 r. do 66,29% w 2019 r. (Bank Danych Lokalnych i System Informacji Oświatowej).

Wnioski

- **Mimo pozytywnie zmieniającego się profilu kształcenia w szkołach ponadpodstawowych (zwiększenie liczby uczniów objętych kształceniem zawodowym), niezbędne jest dalsze wzmocnienie szkół branżowych oraz większy udział pracodawców w działaniach wzmocniających szkolnictwo branżowe.**
- **Pozyskanie nauczycieli do kształcenia zawodowego oraz wsparcie nauczycieli szkół branżowych w rozwijaniu ich kompetencji w zakresie efektywnego nauczania i kierowania uczeniem się uczniów nie jest satysfakcjonujące, co utrudnia dalszy rozwój szkół branżowych.**
- **Promowanie pozytywnego wizerunku szkolnictwa branżowego wśród mieszkańców Pomorza, w szczególności wśród dzieci i młodzieży, jak również wśród rodziców, nie jest efektywne.**

Tożsamość i różnorodność

- Tożsamość regionalna, obok etnicznej, narodowej, państwowej, jest czynnikiem konstytutywnym samoświadomości i samoorganizacji zbiorowej. Mimo, iż województwo pomorskie w obecnym kształcie jest tworem jednolitym geograficznie i historycznie, jest jednak regionem bardzo zróżnicowanym etnicznie i kulturowo, co czyni go wyjątkowym – w swym kulturowym bogactwie – w skali kraju. Wyjątkowa jest także w wielu subregionach i środowiskach identyfikacja z miejscem urodzenia i jego kulturą. Dotyczy to zarówno obszaru metropolitarne Gdańsk-Gdynia-Sopot, jak i historycznych Kaszub i Kociewia, w mniejszym natomiast stopniu również Powiśla czy Żuław.
- Zróżnicowanie etniczne i kulturowe Pomorza to efekt powojennego przesunięcia granic i masowych migracji. Pomorze co prawda osiągnęło względną jednolitość etniczną i religijną (choć nie polityczną), niemniej jednak wciąż widoczne są skutki historycznych, nie zawsze czytelnych, uwarunkowań (częste traktowanie z wrogością zastanego dziedzictwa, jako wytworu obcej, zagrażającej - kultury, nie zawsze dobrze widziana różnorodność etniczno-kulturowa). W rezultacie tej obojętności i niezrozumienia, a także zupełnie świadomej, zaplanowanej polityki władz komunistycznych, zniszczeniu uległy – zwłaszcza w okresie 1945-1989 – nie tylko bardzo liczne wytwory kultury materialnej (przede wszystkim zabytki architektury), ale też ogromna część tradycji i obyczaju. Mimo to, województwo pomorskie nadal charakteryzuje się niezwykłym dziedzictwem niematerialnym o ogromnym potencjale zarówno kulturotwórczym (wielu mieszkańców Pomorza kultywuje kulturę i obyczaje, a także posługuje się językiem regionalnym, tj. kaszubskim, ma możliwość prowadzenia edukacji, działalności kulturalnej czy publikacji utworów literackich), jak i tradycji rzemieślniczej. Działania związane choćby z obróbką bursztynu, haftem kaszubskim czy produkcją mebli stylizowanych na gdańskie wynikają z lokalnych uwarunkowań i mogą przyczynić się do ich zachowania, zwiększając atrakcyjność kulturową całego regionu.
- Prowadzona przez samorządy aktywna polityka społeczna przekłada się na wzrost kapitału obywatelskiego województwa, czego najlepszym potwierdzeniem jest wysoka, na tle kraju, frekwencja wyborcza. O aktywnej polityce społecznej pomorskich samorządów świadczy między innymi uruchomienie budżetów obywatelskich - inicjatywy, którą szybko przyjęto w całej Polsce, rozwijanie komunikacji, która sprzyja wzrostowi gospodarczemu, mobilności pracowniczej, edukacji i budowaniu relacji, czy też – w szczególności w ostatniej dekadzie - tworzenie nowych instytucji kultury, w tym wielkich muzeów narracyjnych (Europejskie Centrum Solidarności, Muzeum II Wojny Światowej, Muzeum Emigracji), a także kreacja wysokiej jakości wydarzeń artystycznych adresowanych do masowego odbiorcy.

- Pozytywnym trendem jest także zwiększająca się liczba wydarzeń kulturalnych organizowanych w mniejszych ośrodkach. Ta bogata oferta, charakteryzująca się wysokim poziomem artystycznym i rosnącym zainteresowaniem publiczności (również przybywającej z zewnątrz), wpływa na uatrakcyjnienie oferty turystycznej i pozytywnie stymuluje rozwój gospodarczy. Należy podkreślić, iż wiele z tych imprez odbywa się we współpracy instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi, a część realizowana jest bezpośrednio przez trzeci sektor przy udziale dotacji publicznych.
- Silna tożsamość regionalna czy lokalna, choć stanowi wartość samą w sobie, może sprzyjać społecznej wsobności, czy nawet postawom ksenofobicznym. Niemniej jednak, wzmacnianie tej tożsamości oraz wykorzystywanie aktywności społecznej, polegającej na współpracy, wymianie dóbr i budowaniu wzajemnego zaufania, służy zarówno otwarciu na wszelkie „inności”: etniczne, religijne, kulturowe, jak i budowaniu relacji społecznych na gruncie dialogu międzykulturowego oraz debaty jako głównego narzędzia procesów demokratycznych. Jest to szczególnie ważne w kontekście postępującej brutalizacji życia politycznego, ograniczania roli samorządów, instytucji demokratycznych i organizacji pozarządowych. Dostrzega się zatem potrzebę podejmowania działań na rzecz kultury „maksymalnie dostępnej” (włączającej/inkluzywnej), która spełniając funkcję integracyjną, powinna być równocześnie postrzegana jako narzędzie stymulacji procesów społecznych, wytwarzających świadome postawy: otwarcia na inne wartości i opinie (przy umiejętności nazwania i zaprezentowania własnych) oraz dokonywania wyborów w dialogu z tradycją i wyzwaniem nowoczesności. Służyć temu może zarówno czynne uczestnictwo w wydarzeniach „kultury debaty”, jak i w wysokiej jakości wydarzeniach artystycznych, do czego niezbędne jest poszerzenie współpracy sektora publicznego z organizacjami pozarządowymi i środowiskami twórczymi.

Wnioski

- **Różnorodność kulturowa Pomorza stanowi jednocześnie ogromny potencjał regionu, jak i wielkie wyzwanie strategiczne dla instytucji oraz organizacji i organów administracji publicznej. Szczególnie w ostatnich latach zauważalna staje się potrzeba wzmacniania silnej identyfikacji Pomorzan ze swoim regionem i jego historią.**
- **Współpraca instytucji kultury z organizacjami pozarządowymi w sposób znaczący wpływa na zwiększenie oferty kulturalnej zarówno w dużych ośrodkach miejskich, jak i w subregionach.**
- **Niezbędne jest podejmowanie działań na rzecz „kultury otwartej”, „kultury dialogu” oraz poszerzenia współpracy między sektorem publicznym w kulturze a działającymi w tym obszarze organizacjami pozarządowymi i środowiskami twórczymi.**

Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego

- Największą różnorodnością instytucji kultury (opera, filharmonie, teatry, muzea) oraz bogactwem oferty artystycznej dysponują duże obszary miejskie. Dostęp do tych instytucji związany jest z rozwojem gospodarczym województwa oraz stopniem urbanizacji. Przestrzeń kultury i jej infrastruktura decydują o możliwościach kreacji i uczestnictwa w kulturze. Przejawia się to przede wszystkim w rozwinięciu i zróżnicowaniu oferty kulturalnej, a także we wzroście jakości oferowanych usług oraz liczby odwiedzających i użytkowników (teatry województwa pomorskiego pod względem liczby odwiedzających w 2019 roku zajmowały wysokie miejsca w kraju²⁰. Instytucje te przedstawiają

²⁰ Wszystkie teatry – 4. miejsce (510 tys. odwiedzających); dramatyczne - 5. miejsce w kraju (184 tys. odwiedzających); muzyczne, rozrywkowe i operetki – 2. miejsce (223 tys.). Dane GUS BDL.

najbogatszą ofertę stanowiącą atrakcję turystyczną, która generuje jednak wysokie koszty utrzymania. W małych miejscowościach i na terenach wiejskich z kolei korzystanie z publicznej oferty kulturalnej umożliwiają domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice i biblioteki. Placówki te, pełniąc niejednokrotnie funkcje centrów kultury, organizują różnorodne formy spędzania wolnego czasu poprzez urozmaiconą ofertę kulturalną dla odbiorców w różnym wieku. Instytucje kultury systematycznie przystosowują swoje obiekty dla potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami. W muzeach, teatrach i instytucjach muzycznych, galeriach czy bibliotekach, za sprawą nowych technologii komunikowania się, wzrasta autonomia odbiorców. Ponadto instytucje dają swoim widzom i zwiedzającym możliwość internetowego prześledzenia oferty, zaplanowania wizyty i zarezerwowania biletu wstępu, a coraz częściej również zdalnego uczestniczenia w specjalnie przygotowanych wydarzeniach artystycznych (e-kultura).

- Województwo pomorskie posiada wyjątkowe zasoby dziedzictwa kulturowego: przede wszystkim Gdańsk z jego historycznym układem urbanistycznym i licznymi zabytkami oraz muzeami, Gdynia z modernistyczną architekturą, Sopot - jako świetny przykład architektury secesyjnej i nadmorskiego kurortu oraz Lębork czy Słupsk z charakterystyczną zabudową gotycką i neogotycką. Na północy zachowały się założenia pałacowe i dworsko-parkowe, na Kaszubach, Kociewiu i Żuławach można z kolei odnaleźć pozostałości budownictwa drewnianego, a na Ziemi Słupskiej - budownictwa szachulcowego. Istotne z punktu widzenia atrakcyjności kulturowej są zespoły średniowiecznych fortyfikacji z unikatowymi w Europie i na świecie zamkami krzyżackimi i zespołami obronnymi (zwłaszcza zamek w Malborku – obiekt z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO). W ofercie województwa znajduje się również wiele zabytków sakralnych, do których - jako szczególnie cenne - należą zespoły kościelno-klasztorne, okazałe kościoły gotyckie czy zespoły kalwaryjne. Ogromne znaczenie ma również dziedzictwo historyczno-kulturowe Pomorza, przede wszystkim miejsca utrwalające jego tradycje, relikty II wojny światowej czy walki z komunizmem i powstania Solidarności. Wartość historyczną stanowią też obiekty przemysłowe pochodzące z XIX i początku XX wieku, zlokalizowane w całym regionie (młyny, wiatraki, browary, cukrownie, obiekty kolejowe), jak i te znajdujące się na obszarach wodnych (zachowane budownictwo hydrotechniczne czy reprezentujące rzemiosło rybackie).
- Utrzymanie w jak najlepszym stanie zabytków wymaga stałej nad nimi opieki i prowadzenia systematycznych działań na rzecz ich zabezpieczenia. Jednak wciąż niewystarczająca liczba inwestorów zainteresowana wykorzystywaniem i utrzymywaniem obiektów zabytkowych, co skutkuje ich degradacją – w szczególności dotyczy to budynków przemysłowych i na terenach dawnych PGR-ów. Zagrożeniem dla zachowania zabytków jest również brak ich użytkowania - przeważnie stopniowemu zniszczeniu ulegają obiekty, które zostały już wyeksploatowane i obecnie nie są wykorzystywane. Jedną z możliwości ich utrzymania jest zatem adaptacja do nowej funkcji.

Wnioski:

- **Potencjał kulturowy, budujący poczucie lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej tożsamości zwiększa atrakcyjność gospodarczą, w tym turystyczną i inwestycyjną regionu.**
- **Systematyczne wspieranie działań zmierzających do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego i infrastruktury kultury oraz nadawanie czy wprowadzanie nowych funkcji kulturowych do obiektów zagrożonych brakiem użytkowania, które utraciły swoje pierwotne funkcje wskutek przemian ustrojowych, gospodarczych i społecznych sprawia, że region staje się coraz bardziej atrakcyjny zarówno dla jego mieszkańców, jak i turystów.**

→ **Wysoka dostępność instytucji kultury wiąże się z rozwojem gospodarczym regionu oraz stopniem urbanizacji, a nadto pozwala minimalizować nierówności społeczne w zakresie potencjału kulturowego i artystycznego**

Kompetencje kadr kultury i turystyki

- Potencjałem do kreowania kapitału społecznego są kadry kultury (a zwłaszcza instytucji kultury). Poprzez oferowanie wysokiej jakości usług kadry te mają możliwość budowania między innymi kompetencji obywatelskich (kształtowanie aktywnych postaw w zakresie działalności publicznej), społecznych (kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji i współpracy), komunikacyjnych (wymiana wiedzy i doświadczeń), czy też kreatywnych (kreatywne myślenie i ekspresja twórcza). Tymczasem, z uwagi na obszerny zakres prowadzonych zajęć oraz różne środowiska i instytucje, z jakich wywodzą się pracownicy kultury, trudnym zadaniem pozostaje zdefiniowanie kompetencji, jakimi powinna cechować się każda osoba tworząca kadrę kultury. Mimo podejmowanych prób, nadal trudno jest wypracować jednolity wzorzec kwalifikacji, jakie taka osoba powinna zdobyć w drodze szkoleń i samodoskonalenia²¹.
- Widoczna staje się również potrzeba wspierania inicjatyw mających na celu prowadzenie szkoleń i warsztatów przeznaczonych dla nie tylko kadr kultury, ale i turystyki. Działalnością z zakresu turystyki zajmują się różne podmioty, których kadry nie zawsze posiadają kompetencje z zakresu szeroko pojętej turystyki, w tym orientacji na klienta, współpracy, marketingu czy prezentowania informacji, Wymiana doświadczeń i know-how, zarówno między instytucjami kultury, jak i organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami turystycznymi, lokalnymi organizacjami turystycznymi, LGD i LGR, pozwolić może zarówno na wzmocnienie kompetencji pracowników wspomnianych sektorów, jak i na usprawnienie przepływu informacji między jednostkami samorządowymi a niezinstytucjonalizowanymi. Jednocześnie rosnący ruch turystyczny i dynamiczny rozwój społeczno-gospodarczy, w tym nowo powstające atrakcje turystyczne, sprawiają, że zwiększa się zapotrzebowanie na rzetelne i aktualne informacje przedstawiane w przystępnej i nowoczesnej formie. Wymaga to stałego kształcenia się i poszerzania kompetencji kadr turystyki. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, w której działalnością przewodnicką zajmuje się coraz więcej podmiotów, a zawód ten został zderegulowany. Wysokiej jakości i dobrze przygotowana kadra, w tym przewodnicka, może być odpowiedzią na rosnące potrzeby turystów z kraju i zagranicy, oczekujących angażujących informacji i ciekawych sposobów poznawania nowych miejsc.

Wnioski:

→ **Wzrasta potrzeba inicjowania i wspierania działań mających na celu wymianę wiedzy i doświadczeń kadr sektora kultury i turystyki, w szczególności pracowników instytucji kultury, organizacji pozarządowych przedsiębiorców turystycznych, lokalnych organizacji turystycznych, LGD/LGR oraz indywidualnych twórców i animatorów, jak również wzmocnienia „potencjału edukacyjnego” instytucji kultury.**

²¹ Katarzyna Wolny [red.], *Podnoszenie kompetencji kadr kultury w domach, centrach i ośrodkach kultury*, Regionalne Obserwatorium Kultury, Katowice 2015, s. 20.

Świadomość i wiedza mieszkańców

- Mimo, iż swoistym wyróżnikiem Pomorza jest także zakorzenienie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich, będących podstawą do budowania otwartej wspólnoty regionalnej i kapitału społecznego, to wciąż poziom świadomości i aktywności mieszkańców wszystkich grup wiekowych w kluczowych dla regionu obszarach, takich jak: aktywność obywatelska, udział w kulturze, przedsiębiorczość, zdrowy tryb życia, ochrona środowiska i klimatu, racjonalne zachowania komunikacyjne czy cyfryzacja, nie jest satysfakcjonujący.
- Ponad połowa Pomorzanie (51,3%) ma problem z nadwagą bądź otyłością. Są to czynniki, które zwiększają zachorowalność i umieralność w zakresie wielu chorób przewlekłych, w szczególności układu krążenia, układu ruchu, cukrzycy czy nowotworów. Dzieci i młodzież są grupą szczególnie narażoną na zagrożenia cywilizacyjne (m.in. fonoholizm, hipokinezja)²². Sport i aktywność fizyczna stanowią jedne z najlepszych i najskuteczniejszych działań profilaktycznych zmniejszających ekspozycję na czynniki ryzyka i kształtujących pozytywne nawyki i postawy. Mimo rosnącej wśród mieszkańców regionu popularności różnego typu form aktywności fizycznej oraz coraz lepszej infrastruktury sportowej²³, problemem pozostaje wdrożenie nawyku aktywności fizycznej. Pomimo znacznego potencjału sportowych organizacji pozarządowych²⁴ wyzwaniem pozostaje przełamywanie istniejących psychologicznych, ekonomicznych i organizacyjnych barier powodujących brak tej aktywności, wynikających z wciąż zbyt niskich kompetencji pracujących w tych organizacjach ludzi. Kształtowanie od najmłodszych lat potrzeby zdrowego trybu życia utrudniają niewystarczające w tym zakresie kompetencje nauczycieli, w tym nauczycieli wychowania fizycznego, niska świadomość rodziców i opiekunów, a także brak wystarczającej współpracy pomiędzy szkołami i sportowymi organizacjami pozarządowymi. Dodatkową przeszkodą są niewystarczające kompetencje w efektywnym zarządzaniu publicznymi obiektami sportowymi przez samorządy i pozarządowe organizacje sportowe, niewystarczająca współpraca pomiędzy nimi, jak również ograniczona niekomercyjna dostępność obiektów.
- Pomorzanie postrzegani są jako osoby zaradne, aktywne zawodowo radzące sobie w zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości zarówno społecznej, jak i gospodarczej²⁵. Biorąc jednak pod uwagę wyzwania wynikające z globalizacji oraz przejścia do modelu gospodarki opartej na wiedzy, cyfryzacji procesów gospodarczych, przed którymi - podobnie, jak i inne regiony - stoi Pomorze, konieczne jest kształtowanie postaw otwartych na wyzwania, w szczególności postaw przedsiębiorczych i to zarówno

²² Przewęda R. (2009) Zmiany kondycji fizycznej polskiej młodzieży w ciągu ostatnich dekad. *Studia Ecologiae et Bioethicae*, 7.

²³ W ostatnich latach powstało wiele nowych obiektów wspierających aktywność fizyczną, m.in. boiska, baseny, ścieżki rowerowe, siłownie terenowe.

²⁴ Na terenie województwa w 2018 r. działało 710 klubów sportowych, w większości w oparciu o wolontariat. W klubach sport uprawiany jest przez 54 883 osoby w 46 dyscyplinach i rodzajach sportów. W ramach 1142 sekcji treningi prowadzi 1 638 trenerów sportowych, 948 instruktorów sportowych i 405 pozostałych osób. Na terenie województwa istnieje, oprócz obiektów przyszkolnych, 1 459 ogólnodostępnych obiektów sportowych. Dane GUS.

²⁵ Cezary Obracht-Prondzyński, „Zaradność i pracowitość mamy we krwi”, *Pomorski Przegląd Gospodarczy*, 2010.

Na koniec 2019 r. w systemie REGON zarejestrowanych było 307,3 tys. podmiotów gospodarki narodowej (pod względem liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności region utrzymywał 4. lokatę w Polsce). W IV kwartale 2019 r. współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 58,8% i uplasował województwo na 2. miejscu (za Mazowszem)

wśród dzieci i młodzieży, jak i wśród osób już pracujących oraz seniorów. Mimo, iż obecnie w województwie pomorskim podejmowanych jest wiele inicjatyw, projektów i programów mających na celu kształtowanie postaw przedsiębiorczych (rozumianych jako m.in. samodzielność, zaradność, odpowiedzialność, sprawczość, operatywność), kierowanych do uczniów, to brakuje działań skierowanych do innych grup wiekowych.

- W województwie pomorskim, podobnie jak w całym kraju, dostępne, ale niewystarczające świadczenia podstawowej oraz specjalistycznej opieki zdrowotnej w zakresie profilaktyki i wczesnego wykrywania chorób nie są w pełni wykorzystywane. Udział mieszkańców w samorządowych programach polityki zdrowotnej oraz działaniach realizowanych w ramach promocji zdrowia, które wypełniają częściowo lukę w obszarze działań prozdrowotnych, również jest niesatysfakcjonujący. Nadal dostrzega się niski poziom świadomości i wiedzy dotyczącej profilaktyki chorób oraz programów oferowanych w województwie. Sytuacja ta, w połączeniu z niską świadomością zdrowotną mieszkańców w zakresie praktycznych zachowań prozdrowotnych, powoduje częstsze występowanie chorób cywilizacyjnych w regionie. W konsekwencji wzrasta zapotrzebowanie na świadczenia wysokospecjalistyczne.
- Mimo rosnącej wśród mieszkańców regionu popularności różnego typu form aktywności fizycznej oraz coraz lepszej infrastruktury sportowej²⁶, problemem pozostaje wdrożenie nawyku aktywności fizycznej, w szczególności systematycznego ruchu na świeżym powietrzu. Nadal wyzwaniem jest przełamywanie już istniejących psychologicznych, społecznych i ekonomicznych barier powodujących brak tej aktywności, w szczególności wśród dzieci i młodzieży oraz osób starszych. Jednocześnie ponad połowa Pomorzan (51,3%) ma problem z nadwagą bądź otyłością, które są czynnikami zwiększającymi zachorowalność i umieralność w wielu chorobach przewlekłych, w szczególności układu krążenia, układu ruchu, cukrzycy czy nowotworów. Szczególnie narażoną na zagrożenia cywilizacyjne grupą są dzieci i młodzież, podczas gdy prowadzone badania wskazują na istotne znaczenie sportu i aktywności fizycznej jako najskuteczniejszego działania profilaktycznego kształtującego pozytywne nawyki i postawy. Kształtowanie od najmłodszych lat potrzeby zdrowego trybu życia utrudniają niewystarczające w tym zakresie kompetencje nauczycieli, w tym nauczycieli wychowania fizycznego, a także niska świadomość rodziców i opiekunów, która skutkuje m.in. niską aktywnością dzieci na lekcjach wychowania fizycznego. Istotnego znaczenia w podejmowaniu działań na rzecz zdrowego trybu życia ma świadomość samorządowców, a także kompetencje w zakresie zarządzania publicznymi obiektami sportowymi.
- Krajoznawstwo, dążące poprzez różne formy turystyki do poznawania własnego kraju czy regionu, jest jednym z elementów kształtowania tożsamości regionalnej, opierającej się m.in. na wiedzy z zakresu geografii, geologii, świata roślinnego oraz zwierzęcego, jednak potencjał w tym zakresie nie jest w pełni wykorzystany. Brakuje profesjonalnej edukacji krajoznawczej i turystycznej skierowanej do wszystkich grup wiekowych i odpowiadającej na ich różne potrzeby, a także większej promocji lokalnych inicjatyw krajoznawczych. Jednocześnie, coraz bardziej zauważalne globalne ocieplenie klimatu, przejawiające się m.in. w takich zjawiskach, jak susza, pożary, powodzie, czy też wzrastająca temperatura przynosząca rekordowe upały w rejonie klimatu umiarkowanego, wymagają podejmowania zdecydowanych działań w zakresie ochrony środowiska czy zachowania bioróżnorodności. Co prawda stopniowo zwiększa się wiedza społeczeństwa w tym zakresie, co wpływa na zmianę nawyków Pomorzan w codziennym życiu, jednak nadal dostrzega się potrzebę

pierających aktywność fizyczną, m.in. boiska, baseny, ścieżki rowerowe, siłownie terenowe.

edukacji i budowania świadomości w tym obszarze, rozwijania praktycznych umiejętności, postaw i nawyków proekologicznych zarówno dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych, a także większego zaangażowania sektora gospodarki.

- Podjęte na Pomorzu w ostatnich latach liczne działania w obszarze infrastruktury, choć w sposób znaczący poprawiły dostępność transportową i komunikacyjną, w tym komunikację zbiorową (np. Pomorska Kolej Metropolitarna), nie wpłynęły istotnie na świadome zachowania komunikacyjne Pomorzan. Wynika to z braku dostosowanych do specyfiki różnych grup wiekowych zintegrowanych strategii informacyjnych wskazujących zarówno na negatywne skutki nadmiernego indywidualnego ruchu samochodowego, jak i na pozytywne oddziaływanie na zdrowie i środowisko korzystania z komunikacji zbiorowej, czy też wykorzystywania ekologicznych środków komunikacji, np. jazdy rowerem. Dodatkowo, niedostatecznie upowszechnione są wśród mieszkańców Pomorza także aktualne trendy promujące zrównoważony transport miejski oparty o wykorzystanie pojazdów ekologicznych i pojazdów o niskiej emisji spalin oraz niezmechanizowane środki transportu. Niesatysfakcjonująca jest również popularyzacja carpoolingu czyli wzajemnego podwożenia się do pracy czy szkoły, a także park and drive, jak również organizacja kursów ekojazdy uczących kierowców ekologicznego korzystania z pojazdów silnikowych.
- Jakość życia mieszkańców podnosi stały postęp technologiczny połączony z coraz szerszym pakietem e-usług, w tym usług administracyjnych, bankowych, ubezpieczeniowych, zastosowanie zdalnych urzędzeń w codziennym życiu (smart house tzw. telewizory z opcją smart, lodówki, drukarki sieciowe, samochody itp.). Jednocześnie postęp technologiczny powoduje wzrost zagrożeń wynikających zarówno z braku wiedzy dotyczącej zasad bezpiecznego korzystania z technologii i systemów cyfrowych, jak i np. z różnych form cyberprzemocy czy niewłaściwego użytkowania urzędzeń, awarii, błędów oprogramowania, a także kradzieży tożsamości, blokowania dostępu do usług, spamu czy ataków socjotechnicznych. Coraz szersze zastosowanie nowoczesnych technologii powoduje równocześnie zagrożenie pogłębieniem wykluczenia cyfrowego osób, które nie posiadają kompetencji cyfrowych, w szczególności osób starszych. Świadomość umiejętnego korzystania z zaawansowanych technologii w życiu codziennym, jak i zagrożeń wynikających z nieznanomości zasad bezpiecznego użytkowania urzędzeń i systemów cyfrowych jest nadal niska i wymaga podjęcia działań upowszechniających wiedzę i umiejętności w tym zakresie skierowanych do wszystkich grup wiekowych.
- Wysoki poziom kapitału społecznego jest kluczowy dla zbudowania silnej wspólnoty regionalnej. Działania służące podnoszeniu świadomości i wiedzy mieszkańców Pomorza w kluczowych dla regionu obszarach, takich jak: aktywność obywatelska, udział w kulturze, przedsiębiorczość, zdrowy tryb życia, ochrona środowiska i klimatu, racjonalne zachowania komunikacyjne czy cyfryzacja, są w dużej mierze nietrwałe, rozproszone i nie tworzą spójnego systemu. Jednocześnie działaniami wpływającymi na świadomość i wiedzę mieszkańców w zakresie aktywności obywatelskiej, udziału w kulturze, przedsiębiorczości, promocji zdrowego trybu życia, ochrony środowiska i klimatu, racjonalnych zachowań komunikacyjnych czy cyfryzacji należy objąć nie tylko dzieci i młodzież, ale wszystkie grupy wiekowe.

Wnioski:

- **Poziom aktywności Pomorzan w kluczowych obszarach życia społecznego nie jest satysfakcjonujący.**
- **Podejmowane w zakresie kształtowania świadomości i wiedzy mieszkańców województwa działania w zakresie aktywności obywatelskiej, udziału w kulturze, przedsiębiorczości, promocji**

zdrowego trybu życia, ochrony środowiska i klimatu, racjonalnych zachowań komunikacyjnych i cyfryzacji nie są kierowane do wszystkich grup wiekowych.

- **Nie jest w pełni wykorzystany potencjał oraz doświadczenie partnerów społecznych, zwłaszcza NGO, LGD/LGR, szkół, szkół wyższych oraz organizacji pracodawców w kształtowaniu świadomości i wiedzy mieszkańców, a także we wzmacnianiu więzi mieszkańców z regionem.**

Silne więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym

- Co prawda wysoka frekwencja wyborcza²⁷ świadczyć może o dobrym poziomie aktywności obywatelskiej Pomorza w porównaniu z innymi regionami, jednak, o ile jest ona relatywnie wysoka w skali kraju, to widoczne jest duże zróżnicowanie nie tylko wewnątrz województwa, ale również w obrębie największych ośrodków miejskich. Jednocześnie w regionie dostrzega się niski udział mieszkańców w konsultacjach społecznych. Dostrzega się niewystarczającą wiedzę o wpływie mieszkańców na kształt np. budżetów obywatelskich, funduszy sołeckich, czy też na kształtowanie długoterminowej współpracy JST z NGO²⁸. Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast wzrost zaangażowania mieszkańców w nawiązywanie różnych form dialogu²⁹ i zainteresowania wykorzystaniem funduszu sołeckiego³⁰ oraz systematycznie wzrastająca liczba pomorskich podatników, którzy dokonują odpisu z tytułu 1% na organizacje pożytku publicznego³¹.
- W regionie obserwuje się wzrost aktywności lokalnych społeczności, między innymi w ramach działalności dwudziestu LGD/LGR funkcjonujących w oparciu o Lokalne Strategie Rozwoju, jednak konieczne jest większe zaangażowanie w te działania całego środowiska, w szczególności samorządów, środowisk lokalnych (w tym szkół), NGO, szkół wyższych, czy też organizacji pracodawców. Istnieje zatem potrzeba funkcjonowania szkoły jako instytucji zaangażowanej w inicjatywy podejmowane przez inne podmioty działające na rzecz wspólnoty.

Przestrzeń przyjazna mieszkańcom

- W wyniku ujemnego salda migracji oraz naturalnego ubytku ludności następuje depopulacja fragmentów miast rozumiana jako spadek liczby ludności dzielnic w szczególności charakteryzujących się złym stanem infrastruktury technicznej. Proces ten pociąga za sobą negatywne konsekwencje, w szczególności gospodarcze i społeczne, skutkujące m. in. niską aktywnością mieszkańców i brakiem ich zaangażowania w lokalne inicjatywy. By zapobiec dalszej degradacji tych obszarów, ponad dwie trzecie gmin miejskich oraz miejsko-wiejskich inicjuje procesy wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych w oparciu o programy rewitalizacji. Ponad połowa z nich realizuje swoje

²⁷ Frekwencja wyborcza w pomorskim jest wyższa niż w kraju - odpowiednio: w wyborach samorządowych w 2018 r. w regionie 52,75%, w kraju 48,83%; w wyborach do Sejmu i Senatu w 2019 r. w regionie 63,46%; w kraju 61,74%; w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2019 r. w regionie 47,24%, w kraju 45,68%, w wyborach na Prezydenta RP w 2020 r. w regionie 70,04 w kraju 68,18.

²⁸ Np. na 123 gminy województwa pomorskiego z formy konsultacji budżetów obywatelskich w 2018 r. korzystało tylko 19 gmin, a jedynie w 13 gminach w wieloletnim programie współpracy z NGO wskazuje się na potrzebę partnerskiego udziału strony społecznej w kształtowaniu i rozwoju lokalnej polityki.

²⁹ W województwie w roku 2019 działało 27 rad młodzieżowych oraz 36 rad seniorów.

³⁰ Instrument realizowany na podstawie ustawy z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim. Liczba gmin korzystających z tego instrumentu wzrosła w okresie od 2014 r. do 2018 r. z 43% do około 58% gmin w regionie.

³¹ Wg danych Izby Administracji Skarbowej w Gdańsku w roku 2014 - 62% , a w roku 2018 - 80,8% uprawnionych podatników rozliczających się w województwie pomorskim dokonało odpisu 1% podatku.

działania na podstawie przepisów ustawy o rewitalizacji, pozostałą część stanowią zaś programy, których horyzont czasowy upłynie z końcem 2023 roku w związku z zakończeniem stosowania okresu przejściowego ustawy.

- Na terenie województwa występuje duża liczba obiektów i terenów poprodukcyjnych, pokolejowych i powojaskowych, które z uwagi na swoją wartość historyczną oraz położenie w strukturze przestrzennej miast wymagają przekształceń poprzez nadanie nowych funkcji.
- Nie istnieją mechanizmy inicjujące i utrwalające współdziałanie szkół i organizacji pozarządowych w realizacji wspólnych celów. Niezbędne jest zatem wzmocnienie funkcjonowania szkoły jako instytucji zaangażowanej w inicjatywy podejmowane przez inne podmioty działające na rzecz wspólnoty.
- W województwie pomorskim, zarówno na obszarach wiejskich, jak i na terenie miast, można zidentyfikować miejsca, w których istotnym problemem jest niska jakość przestrzeni publicznej, w tym brak dostosowania do potrzeb różnych grup użytkowników. Realizowane remonty infrastruktury, pomimo ponoszonych znacznych nakładów finansowych, w wielu przypadkach nie sprzyjają kształtowaniu przestrzeni o charakterze integracyjnym, odpowiadającej diagnozowanym na poziomie lokalnym potrzebom w zakresie funkcjonalności i estetyki.
- Problemem, który w sposób bezpośredni przekłada się na nierówności społeczne związane z ograniczeniami w dostępności do usług, a także do wielu form aktywności realizowanych w przestrzeni publicznej (w tym aktywności obywatelskiej) – są bariery architektoniczne. Obiekty oraz obszary, w obrębie których realizowane są nowe inwestycje, zgodnie z obowiązującymi przepisami³², powinny uwzględniać zasadę projektowania uniwersalnego, czyli dostosowanie do potrzeb wszystkich użytkowników, również osób ze szczególnymi potrzebami. Istnieje jednak wiele przykładów zagospodarowania, które nie uwzględnia tych zasad i wymaga pilnej zmiany w tym zakresie. Nie mniej istotnym elementem pozostaje jednak konieczność uwzględnienia szczególnych potrzeb użytkowników w odniesieniu do tych fragmentów struktur osadniczych, które z uwagi na swoje historyczne ukształtowanie wciąż charakteryzują się barierami architektonicznymi.
- Kształtowanie przestrzeni publicznych w praktyce często realizowane jest poprzez szereg fragmentarycznych działań podejmowanych w ramach różnych przedsięwzięć, które nie zawsze są ze sobą skoordynowane i których efekty ograniczone są granicą inwestycji, co skutkuje brakiem spójności i znacznym ograniczeniem funkcjonalności tych przedsięwzięć³³.
- Niezbędne jest konsekwentne wdrażanie zasad dotyczących kształtowania przestrzeni publicznych przyjętych przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dokumencie określającym politykę przestrzenną województwa pomorskiego (PZPWP 2030) w odniesieniu do ogółu działań realizowanych w jego obszarze. Koordynacja i systemowe podejście są niezbędne między innymi w odniesieniu do działań realizowanych przez Samorząd Województwa Pomorskiego, czego próbę stanowią wytyczne w

³² W szczególności: ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo Budowlane, ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

³³ Np. w ramach modernizacji linii kolejowej budowane są nowe przystanki, które posiadają wymagane udogodnienia dla osób o ograniczonej mobilności i percepcji, w tym pochylnie prowadzące na peron – zasięg inwestycji ograniczony jest terenem kolejowym, tymczasem tuż poza nim może znajdować się istniejący, niezmodernizowany dojazd lub dojście, których parametry i nawierzchnia są barierą nie do pokonania dla takich osób (*Kolej metropolitalna jako stymulator aktywizacji przestrzeni regionu. Studium pasma kartusko-kościerskiego, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego 2018*).

zakresie kształtowania elementów zagospodarowania przestrzennego, które zostały wypracowane i przyjęte przez samorząd województwa w związku z realizowanymi przedsięwzięciami strategicznymi.

- Szczególnym przykładem braku konsekwencji i spójności działań w przestrzeni publicznej jest kierowanie sił i środków na wsparcie realizacji tzw. zielonej infrastruktury przy jednoczesnym utrzymującym się wciąż trendzie zwiększania powierzchni nieprzepuszczalnych i wycinki drzew w związku z pracami modernizacyjnymi istniejących przestrzeni publicznych (w tym często reprezentacyjnych placów czy historycznych rynków). Tymczasem w obliczu pogłębiającego się kryzysu klimatycznego każda zmiana w przestrzeni publicznej powinna w szczególności uwzględniać takie rozwiązania, które nie będą wywoływać negatywnych skutków klimatycznych.
- Kształtowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznej wymaga zaangażowania osób merytorycznie przygotowanych do jej zaprojektowania i zrealizowania oraz otwartości wobec propozycji i uwag jej przyszłych użytkowników, świadomych swoich potrzeb oraz lokalnych uwarunkowań. Fundamentem pozytywnych zmian jest więc odpowiedni poziom świadomości i wrażliwości wszystkich osób uczestniczących w decyzjach i działaniach dotyczących przekształcania przestrzeni, (w tym w szczególności przedstawicieli samorządów różnego szczebla oraz mieszkańców oraz inwestorów).
- Chaos przestrzenny obserwowany w wielu rejonach województwa związany jest z różnymi zjawiskami, w tym będącymi pochodną deficytu wiedzy w zakresie rozpoznania elementów, które są istotną składową krajobrazu i decydują o jego walorach, specyfice i tożsamości (lokalne wzorce zabudowy, rodzima roślinność, świadoma polityka w zakresie szyldów i reklam itd.). Krytyczne oceny jakości przestrzeni, które towarzyszą m.in. pracom prowadzonym aktualnie na potrzeby sporządzanego przez Samorząd Województwa Pomorskiego audytu krajobrazowego, pokazują wyraźnie, że istnieje potrzeba podejmowania działań na rzecz wzrostu kompetencji wszystkich uczestników tego procesu, zainteresowania tym zagadnieniem, prowadzenia szkoleń oraz promowania dobrych praktyk.
- Niezbędne jest efektywne korzystanie z nowych narzędzi zarządzania krajobrazem, takich jak realizowany z poziomu regionalnego przez Samorząd Województwa Pomorskiego audyt krajobrazowy. Konieczne jest również szersze wprowadzanie przez gminy przepisów lokalnych kształtujących zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonywane, które dotychczas w niewielkim stopniu są wykorzystywane przez pomorskie gminy.

Wnioski:

- **Przeciętny poziom partycypacji publicznej nie zapewnia udziału społeczności lokalnych w kształtowaniu przestrzeni publicznej. Istotnym mechanizmem wykorzystania potencjału społeczności lokalnych są jednak LSR realizowane przez działające na terenie regionu LGD/LGR.**
- **Pomorskie szkoły cechuje stosunkowo niski poziom otwartości i współpracy z innymi podmiotami oraz ze społecznością lokalną.**
- **Systemowe wspieranie rewitalizacji w województwie pomorskim ma istotny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców zdegradowanych obszarów miast.**
- **Kształtowanie przestrzeni odbywa się często w sposób fragmentaryczny i nieskoordynowany. W ostatnich latach następuje zwiększenie wysiłków mających na celu integrację przedsięwzięć realizowanych z inicjatywy oraz ze wsparciem SWP.**

2. ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY

1. Tendencja wzrostowa liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną.
2. Inwestycje w zakresie poprawy stanu infrastruktury oświatowej, sportowej i kultury.
3. Podejmowane z poziomu regionu działania systemowe w obszarze edukacji.
4. Duży potencjał i bogata oferta organizacji sportowych.
5. Różnorodność regionu (w tym kulturowa, etniczna, społeczna) powiązana z tożsamością regionalną i lokalną oraz tradycjami morskimi.
6. Zakorzenie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, solidarnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich.
7. Bogata oferta instytucji kultury.
8. Rosnąca aktywność społeczna, kulturalna i obywatelska mieszkańców, w tym seniorów i młodzieży.
9. Duży potencjał i aktywność partnerstw międzysektorowych w postaci LGD/LGR.
10. Podejmowane z poziomu regionu działania systemowe w obszarze rewitalizacji.
11. Uwarunkowania przyrodnicze i środowiskowe regionu sprzyjające aktywności sportowej i krajoznawczej.

SŁABE STRONY

1. Niesatysfakcjonująca współpraca pomiędzy podmiotami edukacyjnymi a otoczeniem zewnętrznym.
2. Niezadowalające wyniki egzaminów zewnętrznych, a także utrzymująca się ich duża polaryzacja.
3. Słabo rozwinięta sieć doradców metodycznych wspierających nauczycieli.
4. Niesatysfakcjonująca praca szkół w zakresie kształtowania postaw obywatelskich, świadomego uczestnictwa uczniów w kulturze i życiu społecznym.
5. Zbyt wolne tempo zmian w szkolnictwie branżowym (utrzymujący się brak kadr, niewystarczająca współpraca szkół z pracodawcami, ograniczony zasób środków na unowocześnienie bazy dydaktycznej).
6. Niewystarczający poziom wsparcia uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach i placówkach.
7. Niedostateczny poziom partycypacji społecznej w kształtowaniu lokalnej polityki oświatowej.
8. Brak stabilności finansowej i organizacyjnej NGO oraz instytucji kultury.
9. Niewielkie wykorzystanie sportowców jako liderów społeczności lokalnych oraz animatorów działań społecznych.
10. Niska rozpoznawalność dziedzictwa niematerialnego.
11. Słaba współpraca międzysektorowa i wewnątrzsektorowa.
12. Znaczne zróżnicowanie terytorialne pomiędzy obszarem metropolitalnym a pozostałymi częściami województwa w zakresie dostępu do oferty edukacyjnej i kulturalnej oraz przestrzeni publicznych wysokiej jakości.
13. Niekompletne działania w zakresie zahamowania procesów degradacji zabytków i poprawy stanu ich zachowania.
14. Słabości kompetencyjne kadr podmiotów działających w sferze kultury, w tym znikoma wiedza o odbiorcach i sposobach komunikacji z nimi.

15. Nieefektywna promocja oferty edukacji kulturowej a także niska świadomość społeczeństwa dotycząca korzyści płynących z uczestnictwa w/współtworzeniu/tworzeniu kultury.
16. Brak zintegrowanego podejścia do kształtowania przestrzeni w sposób uwzględniający kontekst otoczenia oraz zapewnianie dostępności osobom z indywidualnymi potrzebami.

SZANSE

1. Zmiany prawne oraz wzrost świadomości pracodawców sprzyjające ich zaangażowaniu we współpracę ze szkołami branżowymi.
2. Wzrost oddolnej aktywności lokalnych środowisk nauczycielskich i rodzicielskich na rzecz wprowadzenia zmian jakościowych w szkołach.
3. Rozwój nowych technologii (m.in. e-kultura, e-edukacja, e-sport, konsultacje społeczne on-line, crowdfunding).
4. Aktywność lokalnych społeczności w zakresie tworzenia (i promowania) oferty kulturalnej i edukacji kulturowej.
5. Rosnąca moda na sport powszechny.
6. Nowe rozwiązania prawne w zakresie zarządzania krajobrazem oraz dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

ZAGROŻENIA

1. Kryzys gospodarczy.
2. Niekorzystne zmiany demograficzne.
3. Wykluczenie cyfrowe części społeczeństwa.
4. Centralizacja systemu oświaty - ograniczanie możliwości kreowania regionalnej i lokalnych polityk oświatowych.
5. Rozwój uwarunkowań wywołujących u dzieci i uczniów deficyty rozwojowe i trudności w uczeniu.
6. Niewydolność systemu oświaty w realizacji efektywnej edukacji włączającej.
7. Brak stałej współpracy między resortem oświaty a resortami właściwymi ds. rodziny i polityki społecznej, kultury i nauki.
8. Spadek prestiżu zawodu nauczyciela pogłębiający braki kadrowe w szkołach i placówkach oświatowych oraz brak wzajemnego zaufania w relacjach pomiędzy dyrektorami, nauczycielami i rodzicami uczniów.
9. Brak stabilizacji programowej i organizacyjnej szkół.
10. Brak współpracy pomiędzy różnymi podmiotami odpowiedzialnymi za organizację życia sportowego mieszkańców.
11. Zapaść sfery publicznej jako przestrzeni dialogu i współpracy oraz społeczne antagonizmy.
12. Zanik tradycji i przekazu międzypokoleniowego, tradycyjnych zawodów i rzemiosł.

3. WYZWANIA

Najważniejsze wyzwania stojące przed województwem pomorskim do roku 2030 w obszarze edukacji i kapitału społecznego to:

1. zwiększenie dostępu do wysokiej jakości wychowania przedszkolnego oraz edukacji na wszystkich etapach kształcenia, z uwzględnieniem walorów przyrodniczych oraz specyfiki społeczno-gospodarczej regionu, służących kształtowaniu kompetencji przyszłości, w powiązaniu z historycznymi tradycjami,

dziedzictwem kulturowym, różnorodnością etniczną, narodowościową i światopoglądową wszystkich mieszkańców,

2. wzmocnienie oferty kulturalnej rozbudowanej o przedsięwzięcia zwiększające identyfikację mieszkańców z regionem, przy wykorzystaniu e-kultury oraz poprawa jej dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, inicjowanie działań zmierzających do zachowania dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego regionu oraz wspieranie przedsięwzięć mających na celu doskonalenie kompetencji pomorskich kadr kultury i turystyki,
3. wzmocnienie aktywności społecznej i obywatelskiej oraz więzi ze środowiskiem lokalnym mieszkańców regionu przy wykorzystaniu potencjału partnerów społecznych w kształtowaniu świadomości i zwiększaniu poziomu wiedzy mieszkańców w poszczególnych sferach życia społecznego istotnych z punktu widzenia wspólnot lokalnych oraz wspólnoty regionalnej.

Powyższe wyzwania determinują wybór celów, priorytetów i działań w ramach Programu.

II. CZĘŚĆ WIZYJNA

OTWARTA WSPÓLNOTA REGIONALNA

Realizacja Programu przyczyni się do:

1. zwiększenia dostępu do wychowania przedszkolnego i podniesienia jakości usług edukacyjnych w wychowaniu przedszkolnym oraz na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem tradycji historycznych, walorów przyrodniczych, w szczególności nadmorskiego położenia, a także specyfiki społeczno-gospodarczej regionu,
2. rozwoju doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych na wszystkich etapach kształcenia oraz wsparcia kształcenia zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki,
3. wzmocnienia kapitału społecznego regionu przede wszystkim dzięki działaniom kulturalnym, w tym zwiększającym identyfikację mieszkańców z regionem, służącym tworzeniu i umacnianiu wrażliwej na różnorodność, otwartej na dialog i współpracę wspólnoty, a także działaniom skierowanym na podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki. Program obejmuje również przedsięwzięcia służące zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu jako nośnika wartości historycznych, artystycznych, społecznych, edukacyjnych czy też wprost ekonomicznych,
4. wzmocnienia regionalnej wspólnoty obywatelskiej bazującej na różnorodności dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym zachowaniu więzi społeczności lokalnych budowanych z uwzględnieniem zasady otwartości i dialogu.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1. Fundamenty edukacji	CEL SZCZEGÓŁOWY 2. Kapitał społeczny
Priorytet 1.1 Edukacja dla rozwoju	Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury
Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy	Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan

III. CZĘŚĆ OPERACYJNA

Cel szczegółowy 1. Fundamenty Edukacji

W ramach Celu podjęte zostaną działania służące zwiększeniu dostępu do wychowania przedszkolnego i podniesieniu jakości usług edukacyjnych w wychowaniu przedszkolnym oraz na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem tradycji historycznych, walorów przyrodniczych, w szczególności nadmorskiego położenia, a także specyfiki społeczno-gospodarczej regionu, postępu technologicznego i wyzwań cywilizacyjnych.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	87,8% PL – 90,4% (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Średnia wyniku egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego i matematyki	polski 58% matematyka 45% (2020)	osiągnięcie wartości krajowej	CKE i OKE
Odsetek uczniów kształcenia zawodowego w ogólnej liczbie uczniów kształcenia ponadpodstawowego	58,2% (2018/2019)	60%	Obliczenia własne na podstawie danych SIO

Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju	
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu: poprawę dostępności i jakości wychowania przedszkolnego oraz edukacji na wszystkich etapach kształcenia; kształtowanie i rozwój kompetencji kluczowych uczniów (w tym pracy zespołowej, kreatywności, kompetencji cyfrowych, przedsiębiorczości i umiejętności samodzielnego uczenia się) w szczególności na obszarach o najniższych wynikach egzaminów zewnętrznych; wspieranie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poprzez rozwój edukacji włączającej, wzmocnienie potencjału poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych. Jednocześnie prowadzone będą działania zmierzające do podniesienia kompetencji kadr systemu oświaty, w tym nauczycieli, a także rozwijające dialog edukacyjny i współpracę międzysektorową.
Zobowiązania SWP	1. Wzmocnienie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) 2. Kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych
Oczekiwania wobec władz centralnych	1. Wyposażenie samorządów wojewódzkich w opracowane przez SWP i partnerów społeczno-gospodarczych narzędzia realnego wpływu na Planowane działania: 1. Identyfikacja kluczowych zagadnień w obszarze wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i specjalnego

Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju		
	kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki edukacyjnej	<p>oraz doskonalenia kadr systemu oświaty, które, w kontekście efektywności polityk edukacyjnych wpływających na jakość kształcenia, wychowania i opieki, wymagają kształtowania i koordynacji z poziomu regionu.</p> <ol style="list-style-type: none"> Opracowanie katalogu proponowanych narzędzi umożliwiających kształtowanie i koordynację regionalnej polityki edukacyjnej w ww. obszarach. Przedłożenie ww. narzędzi władzom centralnym oraz lobbing wśród podmiotów zrzeszających JST, parlamentarzystów itp. <p>W działania na wszystkich etapach zaangażowani zostaną partnerzy z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerzy społeczno-gospodarczy z terenu województwa pomorskiego.</p>
	2. Zmiana systemu finansowania oświaty zgodnie z rekomendacjami Pomorskiej Rady Oświatowej	<p>Planowane działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> Analiza istniejącego systemu finansowania oświaty, w tym podziału subwencji oświatowej. Opracowanie założeń zmian systemu finansowania oświaty i przedłożenie propozycji w tym zakresie Pomorskiej Radzie Oświatowej. Przedłożenie rekomendowanych przez Pomorską Radę Oświatową zmian systemu finansowania oświaty władzom centralnym oraz lobbing wśród podmiotów zrzeszających JST, parlamentarzystów itp. <p>W działania na wszystkich etapach zaangażowani zostaną partnerzy z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerzy społeczno-gospodarczy z terenu województwa pomorskiego.</p>

Priorytet 1.1. Edukacja dla rozwoju		
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Współpraca w ramach międzynarodowej sieci i programów edukacyjnych dla młodzieży	Planowane działania: <ol style="list-style-type: none"> 1. Przegląd i analiza programów wspierających współpracę międzyregionalną i międzynarodową uczniów szkół województwa pomorskiego. 2. Partnerska realizacja przedsięwzięć zidentyfikowanych podmiotów zainteresowanych współpracą międzyregionalną i międzynarodową uczniów (w szczególności JST i NGO). 3. Upowszechnianie wiedzy o możliwej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej uczniów.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedstawicieli kadr systemu oświaty, w tym nauczycieli, którzy uzyskali dodatkowe kwalifikacje	0 (2021)	3 000	DEFS
Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje z zakresu edukacji włączającej i specjalnej	0 (2021)	300	DEFS

Działanie 1.1.1	Powszechna edukacja przedszkolna
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie działań mających na celu podniesienie jakości wychowania przedszkolnego poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) poszerzenie oferty wychowania przedszkolnego o zróżnicowane formy zajęć wspierających rozwój dzieci, w tym zajęć prowadzonych przez specjalistów (psychologów, logopedów itp.), b) podniesienie kompetencji nauczycieli w ramach doskonalenia zawodowego w zakresie: kształtowania kompetencji kluczowych dzieci, przygotowania ich do samodzielnego uczenia się, prowadzenia zajęć stymulujących rozwój psychiczny i fizyczny dzieci. – Wspieranie tworzenia nowych miejsc wychowania przedszkolnego oraz przyjaznej infrastruktury poprzez modernizację, adaptację, a także poprawę wyposażenia dydaktycznego. – Wspieranie działań służących: <ul style="list-style-type: none"> a) zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego (kaszubskiego), b) wprowadzaniu innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych dzieci. – Uzupełniająco: promocja edukacji przedszkolnej.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w oparciu o: <ol style="list-style-type: none"> 1. dotacje 2. instrumenty zwrotne
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. kryterium lokalizacji 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 5. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. obejmujące zintegrowane działania skierowane do dzieci i nauczycieli z tworzeniem nowych miejsc wychowania przedszkolnego 2. realizowane w partnerstwie gmina – prywatny inwestor
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. obszary o odsetku dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym poniżej średniej wojewódzkiej 2. obszary przewidziane w planach zagospodarowania przestrzennego do zabudowy wielorodzinnej 3. obszary wiejskie
Przedsięwzięcia strategiczne	Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba dzieci objętych dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne	0 (2021)	1 000	DEFS
Liczba dofinansowanych miejsc wychowania przedszkolnego	0 (2021)	3 000	DEFS

Działanie 1.1.2	Kompetencje przyszłości
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Kształtowanie kompetencji kluczowych uczniów poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) prowadzenie i ułatwianie uczniom korzystania z oferty zajęć pozalekcyjnych, a także z oferty różnych instytucji (m.in. instytucji kultury, szkół wyższych, organizacji pracodawców), wspierających kształtowanie u uczniów w szczególności aktywnej postawy obywatelskiej i nawyków związanych ze zdrowym trybem życia, w tym z aktywnością fizyczną, b) realizację działań: odwołujących się do historycznych tradycji regionu i jego nadmorskiego położenia oraz wykorzystujących edukację kulturalną; uwzględniających wyzwania cywilizacyjne, w tym klimatyczne, a także postęp technologiczny, c) wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, d) poszerzenie i dopasowanie do potrzeb uczniów oferty z zakresu doradztwa zawodowego, e) doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie: kształtowania kompetencji kluczowych uczniów, wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym, stosowania aktywizujących metod i technik nauczania wykorzystujących m.in. metodę projektu edukacyjnego, f) uzupełniająco: tworzenie przyjaznej infrastruktury poprzez modernizację, adaptację, a także poprawę wyposażenia dydaktycznego. – Wspieranie działań służących: <ul style="list-style-type: none"> a) zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego (kaszubskiego), b) przygotowaniu uczniów do udziału w życiu społeczności lokalnej, c) nawiązywaniu współpracy międzynarodowej szkół i placówek oświatowych, d) wprowadzaniu innowacyjnych rozwiązań organizacyjnych i metodycznych związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów. – Realizacja regionalnych programów stypendialnych wyrównujących szanse edukacyjne. – Promowanie całościowego uczenia się.

Działanie 1.1.2	Kompetencje przyszłości
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w oparciu o dotacje
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium lokalizacji 3. kryterium cyfryzacji 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 5. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: W zakresie wspierania działań służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów: 1. obejmujących minimum jeden rok szkolny 2. obejmujących zintegrowane działania skierowane do uczniów i nauczycieli uwzględniające katalog wymieniony w zakresie interwencji w tiret 1. punkty a– e 3. realizowanych w partnerstwie organów prowadzących z co najmniej dwoma spośród następujących podmiotów: a) instytucji kultury b) organizacji pozarządowych c) szkół wyższych d) pracodawców
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Stosowane jako preferencja: 1. szkoły znajdujące się na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich 2. szkoły o wynikach egzaminów zewnętrznych poniżej średniej wojewódzkiej W zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych” stosowane obligatoryjnie: 1. szkoły znajdujące się na obszarach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich 2. szkoły o wynikach egzaminów zewnętrznych poniżej średniej wojewódzkiej 3. JST o niskich dochodach per capita 4. gminy o wysokim wskaźniku deprivacji
Przedsięwzięcia strategiczne	Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych szkół i placówek systemu oświaty	0 (2021)	300	DEFS
Liczba uczniów objętych wsparciem	0 (2021)	50 000	DEFS

Działanie 1.1.3	Indywidualne ścieżki edukacji
Zakres interwencji	Zakres interwencji realizowany będzie poprzez przedsięwzięcia strategiczne: <ul style="list-style-type: none"> – „Zdolni z Pomorza” w odniesieniu do uczniów uzdolnionych, – „Pomorskie wsparcie edukacji włączającej” w odniesieniu do uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami rozwojowymi oraz zaburzeniami zachowania i emocji, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce oraz uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w szczególności w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 3. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane obligatoryjnie: W zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Zdolni z Pomorza”: <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystujące potencjał szkół wyższych, poradni psychologiczno-pedagogicznych i placówek doskonalenia nauczycieli W zakresie realizacji przedsięwzięcia strategicznego „Pomorskie wsparcie edukacji włączającej”: <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystujące potencjał poradni psychologiczno-pedagogicznych, placówek doskonalenia nauczycieli oraz specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych Stosowane jako preferencja w zakresie realizacji obu przedsięwzięć strategicznych: <ul style="list-style-type: none"> – realizowane we współpracy organów prowadzących z co najmniej jednym spośród następujących podmiotów: <ol style="list-style-type: none"> a) szkoły wyższe b) organizacje pozarządowe c) pracodawcy d) inne instytucje działające na rzecz dziecka
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zdolni z Pomorza 2. Pomorskie wsparcie edukacji włączającej

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym z niepełnosprawnościami, objętych wsparciem	0 (2021)	5 000	DEFS

Działanie 1.1.4	Kompetencje kadr systemu oświaty
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie dyrektorów szkół i placówek oświatowych oraz pracowników organów prowadzących w zakresie zarządzania oświatą poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) utworzenie i rozwijanie mentoringu w oparciu o potencjał przedsiębiorców, b) wzmocnienie kompetencji w zakresie zarządzania organizacją, c) podniesienie kompetencji w zakresie nawiązywania współpracy międzysektorowej, a także międzynarodowej szkół i placówek oświatowych. – Wspieranie nauczycieli poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) podniesienie kompetencji w zakresie autoewaluacji, b) wzmocnienie kompetencji wychowawczych, c) przygotowanie do pełnienia nowych ról, takich jak: mentor, tutor, coach, d) podniesienie wiedzy z zakresu preorientacji zawodowej, e) wzmocnienie kompetencji interpersonalnych i komunikacyjnych. – Wspieranie nauczycieli języka regionalnego (kaszubskiego). – Promowanie pozytywnego wizerunku nauczyciela, – Budowa sieci referencyjnych szkół i placówek oświatowych, tj. pracujących modelowo w różnych obszarach edukacji.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w szczególności w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium innowacyjności 3. kryterium cyfryzacji 4. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: <ul style="list-style-type: none"> - realizowane w partnerstwie ze szkołami wyższymi, z organizacjami pracodawców oraz NGO
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedstawicieli kadry systemu oświaty objętych wsparciem	0 (2021)	5 000	DEFS

Działanie 1.1.5	Dialog edukacyjny
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój dialogu edukacyjnego, m.in. w ramach lokalnych i regionalnych debat oraz poprzez tworzenie nowych i wzmocnienie istniejących społecznych organów systemu oświaty, służącego w szczególności zapewnieniu spójności edukacyjnej regionu. – Wspieranie działań służących zwiększaniu społecznej partycypacji w kreowaniu lokalnej polityki oświatowej.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w szczególności w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja: <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 3. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: <ul style="list-style-type: none"> – przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie z NGO, w tym LGD/LGR, z JST oraz z co najmniej jednym spośród następujących podmiotów: <ol style="list-style-type: none"> a) szkoły wyższe b) pracodawcy
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba inicjatyw i wydarzeń zwiększających społeczną partycypację w kształtowaniu polityki oświatowej	0 (2021)	20	DES

Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy		
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu rozwój doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych na wszystkich etapach kształcenia. Jednocześnie realizowane będzie wsparcie kształcenia zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki.	
Zobowiązania SWP	Koordynacja rozwoju szkolnictwa zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki	
Oczekiwania wobec władz centralnych	1. Przekazanie na poziom regionalny, zgodnie z wypracowanymi przez SWP i partnerów społeczno-gospodarczych rekomendacjami, koordynacji zadań w zakresie kształtowania sieci szkół branżowych w województwie, w tym realnego wpływu na tworzenie i utrzymanie kluczowych dla regionu kierunków kształcenia zawodowego	<p>Planowane działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Utworzenie zespołu ekspertów ds. optymalizacji i racjonalizacji kierunków kształcenia zawodowego w regionie. 2. Wypracowanie systemu identyfikacji kierunków kształcenia zawodowego w regionie w branżach kluczowych dla gospodarki. 3. Opracowanie katalogu rekomendacji umożliwiających koordynację zadań w zakresie kształtowania sieci szkół branżowych w regionie w branżach kluczowych dla gospodarki. 4. Przedłożenie ww. rekomendacji władzom centralnym oraz lobbing wśród podmiotów zrzeszających JST, pracodawców, parlamentarzystów itp. <p>W efekcie nastąpi optymalizacja i racjonalizacja tworzenia i utrzymania kluczowych dla regionu kierunków kształcenia zawodowego.</p>
	2. Zmiana systemu finansowania oświaty zgodnie z rekomendacjami Pomorskiej Rady Oświatowej	<p>Planowane działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analiza istniejącego systemu finansowania oświaty, w tym podziału subwencji oświatowej, w obszarze doradztwa zawodowego i kształcenia zawodowego. 2. Opracowanie założeń zmian systemu finansowania oświaty w ww. obszarach i przedłożenie propozycji w tym zakresie Pomorskiej Radzie Oświatowej.

Priorytet 1.2. Dobry start na rynku pracy		
		<p>3. Przedłożenie rekomendowanych przez Pomorską Radę Oświatową zmian systemu finansowania oświaty w ww. obszarach władzom centralnym oraz lobbing wśród podmiotów zrzeszających JST, parlamentarzystów itp.</p> <p>W działania na wszystkich etapach zaangażowani zostaną partnerzy z obszaru edukacji, w tym JST, a także partnerzy społeczno-gospodarczy z terenu województwa pomorskiego.</p>
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Współpraca w ramach międzynarodowej sieci i programów edukacyjnych dla młodzieży	<p>Planowane działania:</p> <p>1. Przegląd i analiza programów wspierających współpracę międzyregionalną i międzynarodową uczniów szkół województwa pomorskiego w obszarze doradztwa zawodowego oraz kształcenia zawodowego.</p> <p>2. Partnerska realizacja przedsięwzięć zidentyfikowanych podmiotów zainteresowanych współpracą międzyregionalną i międzynarodową uczniów w ww. obszarach (w szczególności JST i organizacje pracodawców).</p> <p>3. Upowszechnianie wiedzy o możliwej współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej uczniów w ww. obszarach.</p>

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki	0 (2021)	1 000	DEFS

Działanie 1.2.1	Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie działań służących podnoszeniu efektywności doradztwa zawodowego w szkołach z wykorzystaniem zaawansowanych technologii i narzędzi cyfrowych poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) podnoszenie kompetencji doradców zawodowych zatrudnionych w szkołach i placówkach oświatowych w zakresie: wsparcia uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także uczniów powracającymi z zagranicy oraz uczniów cudzoziemców, w wyborze ścieżki edukacyjnej oraz rozpoznawania predyspozycji uczniów, b) zbudowanie bazy narzędzi niezbędnych w pracy doradcy zawodowego, w tym badania predyspozycji uczniów oraz doskonalenie kompetencji doradców zawodowych w zakresie wykorzystywania tych narzędzi, c) wzmocnienie działań w zakresie doradztwa zawodowego poprzez poszerzenie współpracy z instytucjami rynku pracy, pracodawcami oraz szkołami wyższymi, d) rozwijanie pomorskiej sieci doradców zawodowych na obszarze powiatu i regionu. – Upowszechnianie wiedzy o zawodach wpisujących się w branże kluczowe dla gospodarki. – Uzupełniająco: promocja doradztwa zawodowego.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w szczególności w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	<p>Stosowane jako preferencja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium wzrostu zatrudnienia 3. kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 4. kryterium cyfryzacji 5. kryterium branż kluczowych dla gospodarki
Kryteria strategiczne specyficzne	<p>Stosowane jako preferencja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – realizowane we współpracy organów prowadzących z co najmniej dwoma spośród następujących podmiotów: <ul style="list-style-type: none"> a) instytucje rynku pracy, b) instytucje integracji i pomocy społecznej, c) organizacje pozarządowe, d) pracodawcy.
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba doradców zawodowych objętych wsparciem	0 (2021)	200	DES

Działanie 1.2.2	Atrakcyjne szkolnictwo branżowe
Zakres interwencji	Zakres interwencji realizowany będzie poprzez Przedsięwzięcie strategiczne pn. „Kształtowanie sieci szkół branżowych na Pomorzu – etap II”
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w szczególności w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane obligatoryjnie 1. kryterium branż kluczowych dla gospodarki Stosowane jako preferencja 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium zgodności z potrzebami rynku pracy 3. kryterium wzrostu zatrudnienia 4. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 5. kryterium inteligentnych specjalizacji 6. kryterium innowacyjności 7. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane obligatoryjnie: – realizowane w partnerstwie z pracodawcami
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Kształtowanie sieci szkół branżowych na Pomorzu – etap II

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczniów objętych wsparciem	0 (2021)	5 000	DEFS

Cel szczegółowy 2. Kapitał Społeczny

W ramach Celu podjęte zostaną działania służące zwiększeniu identyfikacji mieszkańców z regionem oraz utrwalaniu otwartości Pomorza na różnorodność i dialog, zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu oraz podnoszeniu kompetencji kadr kultury i turystyki.

Wskaźniki kontekstowe

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych do rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu	56,1% (5. miejsce) (2018)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	GUS
Odsetek podatników, którzy dokonali odliczeń „1% podatku” na organizacje pożytku publicznego	67,1% (4. miejsce) (2018)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Izba Administracji Skarbowej w Gdańsku
Uczestnicy imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców	821 PL – 976 (2019)	osiągnięcie wartości krajowej	GUS

Priorytet 2.1. Społeczne funkcje kultury		
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu wzrost identyfikacji mieszkańców z regionem, zachowanie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, rozwój infrastruktury kultury, budowanie wrażliwej na różnorodność, otwartej na dialog i współpracę wspólnoty, podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki/krajoznawstwa.	
Zobowiązania SWP	Stymulowanie inicjatyw na rzecz wzmacniania różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych.	
Oczekiwania wobec władz centralnych	brak	Planowane działania: brak
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Tworzenie warunków sprzyjających wymianie kulturowej	Planowane działania: Realizacja międzynarodowych projektów realizowanych w partnerstwie, jak również własnych festiwali i projektów o tematyce bałtyckiej.

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba uczestników wydarzeń i działań kulturalnych (w tym przedsięwzięć z zakresu e-kultury) organizowanych przez instytucje kultury SWP	Do uzupełnienia na późniejszym	3 800 000(do osiągnięcia w 2030; działania z	DK

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
	etapie (dane za 2020 r.)	zakresu e-kultury – brak danych)	
Liczba uczestników wydarzeń i działań kulturalnych (w tym przedsięwzięć z zakresu e-kultury) wspartych przez SWP	Do uzupełnienia na późniejszym etapie (dane za 2020 r.)	170 000 (do osiągnięcia w 2030; działania z zakresu e-kultury – brak danych)	DK

Działanie 2.1.1	Tożsamość i różnorodność
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie działań na rzecz zachowania i upowszechniania dziedzictwa niematerialnego. – Wspieranie inicjatyw mających na celu umacnianie w Pomorzanach świadomości i tożsamości regionalnej. – Promowanie działań kulturalnych: wspierających postawy społeczne i obywatelskie, z uwzględnieniem takich wartości jak otwartość i dialog; – Zwiększających dostępność kultury, w tym dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje SWP, środki krajowe i unijne.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium lokalizacji 3. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 4. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 5. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja <ul style="list-style-type: none"> – przedsięwzięcia realizowane w partnerstwie instytucji kultury SWP z innymi instytucjami kultury i/lub organizacjami pozarządowymi i/lub twórcami kultury
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba nowych wpisów z województwa pomorskiego na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kultury (od 2020 r.)	2 (2020)	5	Narodowy Instytut Dziedzictwa
Liczba wydarzeń i działań edukacyjnych (w tym przedsięwzięć z zakresu e-kultury) organizowanych przez instytucje kultury SWP	Do uzupełnienia na późniejszym etapie (dane za 2020 r.)	14 000 (2019 r.)	DK
Liczba projektów edukacyjnych wspartych przez SWP umacniających w Pomorzanach świadomość i tożsamość regionalną oraz promujących różnorodność kulturową	0 (2021)	30	DK

Działanie 2.1.2	Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury kultury. – Wzmacnianie roli nowych technologii w budowaniu oferty instytucji kultury, w tym działań związanych z e-kulturą oraz zapewnianiem dostępności osobom ze specjalnymi potrzebami. – Przeciwdziałanie procesowi degradacji zabytków oraz poprawa stanu zachowania obiektów i obszarów zabytkowych. – Przywracanie wartości obiektom i zespołom zabytkowym m.in. poprzez nadanie im nowych funkcji służących celom społecznym, kulturalnym i turystycznym.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje. SWP, środki krajowe i unijne.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium lokalizacji 2. kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego 3. kryterium cyfryzacji 4. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami
Kryteria strategiczne specyficzne	Brak
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych znajdujących się w strefach koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego określonych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego oraz tych o szczególnym znaczeniu dla kultury i dziedzictwa regionalnego.

Działanie 2.1.2	Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba odrestaurowanych i poddanych renowacji obiektów dziedzictwa kulturowego, w ramach dotacji z budżetu SWP	0 (2021)	100	DK
Liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych instytucji kultury podległych SWP	0 (2021)	20	DK

Działanie 2.1.3	Kompetencje kadr kultury i turystyki
Zakres interwencji	– Wspieranie działań mających na celu podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki oraz wymianę wiedzy i doświadczeń w zakresie prowadzenia działalności kulturalnej oraz rozwoju społecznych funkcji kultury pomiędzy pracownikami instytucji, organizacji pozarządowych oraz indywidualnymi twórcami i animatorami.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje. SWP, środki krajowe i unijne.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium wysokiej jakości miejsc pracy
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja: – przedsięwzięcia realizowane we współpracy instytucji kultury SWP z innymi instytucjami kultury i/lub z organizacjami pozarządowymi i/lub twórcami kultury
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba przedsięwzięć podnoszących kompetencje pomorskich kadr kultury i turystyki	0 (2021)	25	DK

Priorytet 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan		
Zakres tematyczny	W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu podnoszenie świadomości i wiedzy wszystkich mieszkańców w kluczowych obszarach życia społecznego, zwiększenie poziomu uczestnictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie poczucia więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym. Realizowane też będą działania prowadzące do poprawy funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych służących wzajemnej integracji przy uwzględnieniu zasady projektowania uniwersalnego i wartości wynikających z kontekstu przyrodniczego i kulturowego oraz wsparcie procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast.	
Zobowiązania SWP	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach życia społecznego, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości. 2. Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych. 3. Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast 	
Oczekiwania wobec władz centralnych	Wzmocnienie kompetencji samorządu województwa w zakresie kształtowania polityki miejskiej oraz rewitalizacji w JST	Planowane działania Wyrażenie oczekiwań wobec władz centralnych w zakresie zmian przepisów prawa poprzez uzupełnienie istniejącego systemu o instrument polityki miejskiej kształtowanej na poziomie regionalnym i zintegrowanej z procesami rewitalizacji w miastach
Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej	Brak	Planowane działania: Brak

Wskaźniki rezultatu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba mieszkańców obszarów objętych rewitalizacją	0 (2021)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	DPR

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba mieszkańców korzystających z oferty wspartych miejsc integracji lokalnych społeczności	0 (2021)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	DPROW/DPR/PBPR

Działanie 2.2.1	Świadomość i wiedza mieszkańców
Zakres interwencji	Zakres interwencji realizowany będzie w ramach Zobowiązania SWP „Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości”
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	Stosowane jako preferencja 1. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 2. kryterium partnerstwa 3. kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 4. kryterium innowacyjności 5. kryterium cyfryzacji
Kryteria strategiczne specyficzne	Stosowane jako preferencja 1. Wspierające lokalne inicjatywy mieszkańców 2. Realizowane w partnerstwie pomiędzy JST a organizacjami pozarządowymi
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	Obszar całego województwa
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba koordynowanych programów wpływających na wzrost wiedzy oraz kształtowanie postaw w kluczowych obszarach życia społecznego	0 (2021)	1	DES

Działanie 2.2.2	Silne więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój oferty miejsc integracji lokalnych społeczności takich jak domy kultury, świetlice wiejskie czy domy sąsiedzkie. – Wspieranie działań służących zwiększeniu zaangażowania szkół i placówek oświatowych w życie lokalnej społeczności ukierunkowane na współpracę szkół i placówek oświatowych z organizacjami pozarządowymi, instytucjami kultury, instytucjami pomocy i integracji społecznej oraz szkołami wyższymi i innymi podmiotami. – Zwiększanie poziomu uczestnictwa w życiu publicznym poprzez wsparcie innowacyjnych form partycypacji społecznej oraz działań ukierunkowanych na kooperację i komunikację międzyludzką. – Wspieranie inicjatyw grup nieformalnych oraz organizacji pozarządowych realizowanych na rzecz społeczności lokalnych. – Promowanie dobrych praktyk podmiotów gospodarczych w zakresie działań na rzecz społeczności lokalnych i krajobrazu kulturowego oraz wspieranie przedsięwzięć polegających na poprawie jakości przestrzeni publicznej przez podmioty prywatne.
Planowane formy finansowania	W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia przede wszystkim w oparciu o dotacje.
Kryteria strategiczne horyzontalne	<p>Stosowane obligatoryjnie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 3. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami 4. kryterium innowacyjności <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kryterium pozytywnego efektu środowiskowego
Kryteria strategiczne specyficzne	<p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Realizowane w partnerstwie pomiędzy szkołami oraz organizacjami pozarządowymi lub LGD/LGR 2. dla przedsięwzięć, w których działania szkół i placówek wspierają lokalne inicjatywy mieszkańców 3. Wykorzystujące narzędzia animacji środowiskowej oraz wolontariatu 4. Wykorzystujące walory wynikające z kontekstu przyrodniczego i kulturowego
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	<p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze 2. obszary zagrożone trwałą marginalizacją <p>dla przedsięwzięć służących zwiększeniu zaangażowania szkół i placówek w życie lokalnej społeczności – obszar całego województwa</p>
Przedsięwzięcia strategiczne	Brak

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Liczba wspartych miejsc integracji lokalnych społeczności	0 (2019)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	DPROW/DPR/PBPR

Działanie 2.2.3	Przestrzeń przyjazna mieszkańcom
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> – Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miast poprzez skoncentrowane terytorialnie działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni oraz gospodarki realizowane na podstawie programów rewitalizacji powiązanych z lokalnymi politykami społecznymi. – Przywracanie funkcji społecznej przestrzeniom publicznym poprzez podniesienie ich funkcjonalności i estetyki przy uwzględnieniu zasady projektowania uniwersalnego oraz wartości wynikających z kontekstu przyrodniczego i kulturowego. – Kształtowanie przestrzeni miast poprzez nadawanie nowych funkcji obiektom oraz terenom wykorzystywanym uprzednio na inne cele, w szczególności poprodukcyjnych, pokolejowych i powojkowych, poprzez przywracanie im utraconych walorów.
Planowane formy finansowania	<p>W ramach Działania planowane jest udzielanie wsparcia w oparciu o dotacje oraz instrumenty zwrotne.</p> <p>W zakresie wsparcia kierowanego do podmiotów gospodarczych oraz wsparcia dotyczącego nadawania nowych funkcji obiektom i terenom wykorzystywanym uprzednio na inne cele przewiduje się zastosowanie instrumentów zwrotnych.</p>
Kryteria strategiczne horyzontalne	<p>Stosowane obligatoryjnie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium partnerstwa 2. kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego 3. kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej 4. kryterium potrzeb grup wymagających szczególnego wsparcia 5. kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami <p>Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium pozytywnego efektu środowiskowego
Kryteria strategiczne specyficzne	<p>Stosowane obligatoryjnie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kryterium wzrostu poziomu uczestnictwa w życiu społecznym oraz włączenia lokalnej społeczności w realizację przedsięwzięć 2. kryterium wykorzystania walorów wynikających z kontekstu przyrodniczego i kulturowego.

Działanie 2.2.3	Przestrzeń przyjazna mieszkańcom
Ukierunkowanie terytorialne – obszary strategicznej interwencji	<p>W zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast: Stosowane obligatoryjnie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Obszary zdegradowane w miastach objęte programami rewitalizacji. <p>W zakresie przywracania funkcji społecznym przestrzeniom publicznym: Stosowane jako preferencja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze 2. obszary zagrożone trwałą marginalizacją <p>W zakresie nadawania nowych funkcji obiektom i terenom wykorzystywanym uprzednio na inne cele:</p> <p>Stosowane obligatoryjnie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. obiekty i tereny zlokalizowane w granicach administracyjnych miast
Przedsięwzięcia strategiczne	„Przestrzeń dla aktywności”

Wskaźniki produktu

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2030)	Źródło danych
Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	0 ha (2021)	zostanie uzupełniona na późniejszym etapie	DPR

IV. SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU

1. Struktura wdrażania Programu

Kierownik Programu i Zespół Zarządzający

Za wdrażanie Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Edukacji i Sportu UMWP wspólnie z Zastępcą Kierownika Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Kultury UMWP.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem, w skład którego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP (oraz – w razie potrzeby – jednostek podległych UMWP) właściwych z uwagi na zakres tematyczny Programu. Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem.

W realizację poszczególnych priorytetów i działań Programu zaangażowane będą jednostki wdrażające. Główne zadania tych jednostek obejmą m.in. nadzór nad prawidłową realizacją celów Programu, zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa oraz udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych.

W ramach RPS funkcję jednostek wdrażających pełnić będą następujące instytucje:

Priorytet	Działanie	Jednostka wdrażająca
1.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia	1.1.1. Powszechna edukacja przedszkolna	DES
	1.1.2. Kompetencje przyszłości	DES
	1.1.3. Indywidualne ścieżki edukacji	DES
	1.1.4. Kompetencje kadr systemu oświaty	DES
	1.1.5. Dialog edukacyjny	DES
1.2. Dobry start na rynku pracy	1.2.1. Skuteczne i powszechne doradztwo zawodowe	DES
	1.2.2. Atrakcyjne szkolnictwo branżowe	DES
2.1. Społeczne funkcje kultury	2.1.1. Tożsamość i różnorodność	DK
	2.1.2. Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego	DK
	2.1.3. Kompetencje kadr kultury i turystyki	DK (we współpracy z DT)
2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzan	2.2.1. Świadomość i wiedza mieszkańców	DES/DK/DZ/DC, DIF/DRG/ROPS/DT/DPROW/DROŚ/ (we współpracy z KMW)
	2.2.2. Silne więzi mieszkańców z regionem	PBPR
	2.2.3. Przestrzeń przyjazna mieszkańcom	PBPR (we współpracy z DPR)

2. Koordynacja Programu z pozostałymi RPS

Za zapewnienie spójności oraz komplementarność przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią. W skład Zespołu wchodzi: Koordynator Strategii (przewodniczący), Kierownicy oraz Zastępcy Kierowników RPS oraz Dyrektorzy DPR, DEFS, DPROW, DF i DO.

Do kluczowych zadań Zespołu związanych z koordynacją pomiędzy Programami należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

3. Ramy finansowe RPS

Realizacja celów Programu finansowana będzie z następujących źródeł:

- a) środki europejskie – tj. przede wszystkim środki pochodzące ze źródeł UE, pozyskane w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz 2021-2027, jak również inne programy i mechanizmy międzynarodowe;
- b) środki centralne – obejmujące państwowe fundusze celowe oraz inne środki będące

w dyspozycji ministerstw i instytucji centralnych, jak również innych podmiotów szczebla krajowego;

- c) środki samorządowe – obejmujące wydatki budżetów JST z województwa, spółek komunalnych oraz innych podmiotów i instytucji szczebla regionalnego.
- d) środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Łączna szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację RPS oscyluje w granicach _ zł.

Prognozowane środki SWP wyniosą _ zł, tj. _ % ww. wymienionej kwoty możliwej do zaangażowania w ramach Programu.

W ramach RPS zidentyfikowano _ przedsięwzięć strategicznych o szacunkowej łącznej wartości _ zł. Około _ zł tej kwoty finansowana będzie ze środków własnych Samorządu Województwa Pomorskiego.

4. System monitorowania i oceny realizacji RPS

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME) oraz obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania rocznych raportów z realizacji Programu.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- a) baza informacji i wskaźników określonych na poziomie celów szczegółowych, priorytetów i działań. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych.
- b) badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją RPS.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą raporty z realizacji Programu. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m.in.:

- a) analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu;
- b) narzędzia realizacji Programu;
- c) analizę postępu realizacji celów i priorytetów Programu;
- d) analizę zmian wartości założonych wskaźników;
- e) analizę rzeczowo-finansową podjętych działań;
- f) ocenę stopnia zaawansowania przedsięwzięć strategicznych realizowanych w ramach Programu;
- g) ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP;
- h) wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu;
- i) rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Bardzo ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w raportach z realizacji Programu. Będą one stanowić wsparcie do oceny sprawności systemu wdrażania Programu, jak też wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

Załącznik 1. CHARAKTERYSTYKA ZOBOWIĄZAŃ SWP

Zobowiązanie z SRWP 2030: Kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021–2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania poprzez przedsięwzięcia strategiczne: 1. Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych 2. Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego
Kluczowi partnerzy	a) szkoły wyższe b) instytucje kultury c) organizacje pozarządowe d) pracodawcy
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	Źródła finansowania: – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne Formy finansowania: – dotacje
Przedsięwzięcie strategiczne	1. Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych 2. Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego

Zobowiązanie z SRWP 2030: Wzmocnienie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021–2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania poprzez przedsięwzięcia strategiczne: 1. Zdolni z Pomorza 2. Pomorskie wsparcie edukacji włączającej
Kluczowi partnerzy	a) szkoły wyższe b) organizacje pozarządowe c) pracodawcy d) inne instytucje działające na rzecz dziecka
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	Źródła finansowania: – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne)

Zobowiązanie z SRWP 2030: Wzmocnienie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	
	<ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne zagraniczne Formy finansowania: <ul style="list-style-type: none"> – dotacje – stypendia
Przedsięwzięcie strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zdolni z Pomorza 2. Pomorskie wsparcie edukacji włączającej

Zobowiązanie z SRWP 2030: Koordynacja rozwoju szkolnictwa branżowego w branżach kluczowych dla regionu	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021–2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania poprzez przedsięwzięcia strategiczne: Kształtowanie sieci szkół branżowych na Pomorzu – etap II
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> a) instytucje rynku pracy b) instytucje edukacyjne c) organizacje pozarządowe d) pracodawcy e) instytucje otoczenia biznesu
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	Źródła finansowania: <ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne krajowe (krajowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne – środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym Formy finansowania: <ul style="list-style-type: none"> – dotacje – stypendia
Przedsięwzięcie strategiczne	Kształtowanie sieci szkół branżowych na Pomorzu – etap II

Zobowiązanie z SRWP 2030: Stymulowanie inicjatyw na rzecz wzmocnienia różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Kultury, Departament Turystyki
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypracowywanie standardów współpracy i wsparcia działalności osób i organizacji pożytku publicznego działających w sektorze kultury. 2. Upowszechnianie idei dialogu i otwartości na różnorodność kulturową. 3. Zapewnienie warunków sprzyjających wspieraniu istniejących oraz stymulowania powstawania kolejnych inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa niematerialnego regionu. 4. Wspieranie zadań z zakresu zachowania dziedzictwa materialnego Pomorza oraz rozwoju infrastruktury instytucji kultury. 5. Wspieranie działań z zakresu e-kultury.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. instytucje kultury 2. organizacje pozarządowe 3. inne podmioty działające w sektorze kultury i dziedzictwa narodowego oraz animacji społecznej
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. środki publiczne krajowe (krajowe, regionalne, lokalne) 2. środki publiczne zagraniczne 3. środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym
Przedsięwzięcie strategiczne	-

Zobowiązanie z SRWP 2030: Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	<ol style="list-style-type: none"> 1. Departament Kultury 2. Departament Zdrowia 3. Departament Turystyki 4. Departament Cyfryzacji 5. Departament Infrastruktury 6. Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich 7. Departament Rolnictwa i Ochrony Środowiska 8. Departament Rozwoju Gospodarczego

Zobowiązanie z SRWP 2030: Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości	
	9. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej 10. Departament Edukacji i Sportu – koordynacja we współpracy z Kancelarią Marszałka Województwa
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	1. Przegląd i analiza realizowanych w regionie działań edukacyjnych, w tym programów służących budowie świadomości i odpowiedzialności Pomorzan skierowanych do różnych grup wiekowych w kluczowych obszarach, w szczególności aktywności obywatelskiej, kultury, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości. 2. Opracowanie katalogu działań w poszczególnych obszarach, w tym pakietów informacyjnych, aplikacji na urządzenia mobilne, gier miejskich i innych form służących promocji regionu, stanowiących spójne programy skierowane do wszystkich grup wiekowych wpływających na kształtowanie i wzmocnienie świadomych i odpowiedzialnych postaw i zachowań w odniesieniu do siebie samego i otaczającej rzeczywistości. 3. Koordynacja wdrażania i upowszechniania ww. programów.
Kluczowi partnerzy	a) instytucje rynku pracy b) instytucje edukacyjne c) organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	– środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	Brak

Zobowiązanie z SRWP 2030: Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	Realizacja zobowiązania nastąpi poprzez przedsięwzięcie strategiczne „Przestrzeń dla aktywności”.

Zobowiązanie z SRWP 2030: Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych	
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Samorząd Województwa Pomorskiego, w tym Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego oraz jednostki organizacyjne i instytucje samorządu województwa, 2. JST i ich jednostki organizacyjne 3. Lokalne Grupy Działania 4. Organizacje pozarządowe 5. Szkoły wyższe 6. Organizacje zawodowe lub stowarzyszenia architektów i urbanistów
Szacunkowy koszt (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	Przestrzeń dla aktywności

Zobowiązanie z SRWP 2030: Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Programów Regionalnych
Termin realizacji	2021-2030
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie merytoryczne samorządów lokalnych poprzez m.in. organizację seminariów i szkoleń w dziedzinach istotnych z punktu widzenia procesu rewitalizacji, w tym w szczególności w zakresie dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, monitoringu i ewaluacji działań rewitalizacyjnych, zarządzania procesem rewitalizacji i włączeniem społeczności lokalnych oraz polityką mieszkaniową. 2. Podniesienie świadomości i wzmocnienie zdolności samorządów lokalnych do dostrzegania korzyści wynikających z narzędzi wzmacniających proces rewitalizacji określonych przepisami ustawy o rewitalizacji. 3. Zapewnienie wsparcia merytorycznego w procesie związanym z przygotowaniem przez samorzady lokalne gminnych programów rewitalizacji. 4. Koordynacja procesu zmierzającego do wypracowania zakresu przedsięwzięć rewitalizacyjnych wspieranych ze środków europejskich, obejmujących wzajemnie powiązane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, realizowanych w obszarach o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk.

Zobowiązanie z SRWP 2030: Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast	
Kluczowi partnerzy	1. JST 2. administracja rządowa
Szacunkowy koszt (w zł)	Do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	– środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne
Przedsięwzięcie strategiczne	-

Załącznik 2. CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘWZIĘĆ STRATEGICZNYCH

Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<p>Działania służące kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów realizowane w szkołach o wynikach egzaminów zewnętrznych poniżej średniej wojewódzkiej znajdujących się na obszarze gmin wiejskich i miejsko-wiejskich i/lub o niskich dochodach per capita i wysokim wskaźniku deprivacji, tj.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) realizowane przez organy prowadzące we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli wsparcie uwzględniające: <ol style="list-style-type: none"> a) prowadzenie i ułatwianie uczniom korzystania z oferty zajęć pozalekcyjnych, a także z oferty różnych instytucji (m.in. instytucji kultury, szkół wyższych, pracodawców), prowadzącej do kształtowania u uczniów w szczególności aktywnej postawy obywatelskiej oraz postaw przedsiębiorczych i nawyków związanych ze zdrowym trybem życia, w tym z aktywnością fizyczną, b) działania: odwołujące się do historycznych tradycji regionu i jego nadmorskiego położenia oraz wykorzystujące edukację kulturalną; uwzględniające wyzwania cywilizacyjne, w tym klimatyczne, a także postęp technologiczny, c) wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, d) poszerzenie i dopasowanie do potrzeb uczniów oferty z zakresu doradztwa zawodowego, e) doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> przygotowania do kształtowania kompetencji kluczowych uczniów, wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym, stosowania aktywizujących metod i technik nauczania wykorzystujących m.in. metodę projektu edukacyjnego,

Regionalne wsparcie szkół i placówek oświatowych	
	<p>f) nawiązywanie współpracy międzynarodowej szkół i placówek oświatowych,</p> <p>g) uzupełniająco: tworzenie przyjaznej infrastruktury poprzez modernizację, adaptację, a także poprawę wyposażenia dydaktycznego,</p> <p>2) realizowane przez regionalne placówki doskonalenia nauczycieli wsparcie szkół w przygotowaniu i wdrażaniu nowych form pracy służących efektywnemu kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.</p>
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. placówki doskonalenia nauczycieli 2. JST 3. szkoły wyższe 4. organizacje pozarządowe <p>Działania będą koordynowane z poziomu Samorządu Województwa Pomorskiego.</p>
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<p>Źródła finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne <p>Formy finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dotacje

Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	Działania realizowane na obszarze całego województwa, tj.: budowa przez regionalne placówki doskonalenia nauczycieli sieci szkół i placówek oświatowych referencyjnych, tzn. pracujących modelowo w różnych obszarach edukacji (np. edukacji specjalnej, morskiej, regionalnej, ekologicznej, obywatelskiej, cyfrowej, na rzecz dzieci-obcokrajowców), będących miejscem wymiany doświadczeń, organizacji lekcji otwartych i moderowania nauczycielskich sieci współpracy, a także ćwiczeń dla studentów kierunków pedagogicznych.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. placówki doskonalenia nauczycieli 2. JST 3. szkoły wyższe 4. organizacje pozarządowe <p>Działania będą koordynowane z poziomu Samorządu Województwa Pomorskiego.</p>

Referencyjne szkoły i placówki oświatowe województwa pomorskiego	
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<p>Źródła finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne <p>Formy finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dotacje

Zdolni z Pomorza	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2023 – 2030
Zakres	<p>Działania skierowane do uczniów uzdolnionych realizowane przez SWP, JST szczebla powiatowego oraz szkoły wyższe w szczególności w ramach działalności Regionalnego Centrum Nauczania Kreatywnego, Lokalnych Centrów Nauczania Kreatywnego, poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) diagnozowania uzdolnień uczniów zgodnie z wypracowanym w ramach przedsięwzięcia „Zdolni z Pomorza” modelem, 2) realizację lokalnych, regionalnych i akademickich form wsparcia zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami uczniów, w tym m.in.: <ol style="list-style-type: none"> a) zajęcia pozalekcyjne w ramach sieci Lokalnych Centrów Nauczania Kreatywnego, b) warsztaty psychologiczne, c) konkursy, d) uczniowskie konferencje naukowe, e) spotkania autorskie i warsztaty literackie, f) obozy naukowe, g) spotkania akademickie, h) warsztaty olimpijskie, i) opiekę mentorską prowadzoną przez pracowników szkół wyższych, j) działania wspierające rozwój uczniów k) włączenie pracodawców do modelu wspierania uczniów uzdolnionych, 3) wsparcie rodziców i opiekunów prawnych m.in. poprzez edukację w zakresie indywidualnych potrzeb rozwojowych uczniów, 4) doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie pracy z uczniem zdolnym z wykorzystaniem zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym,

Zdolni z Pomorza	
	5) inicjowanie działań służących zwiększeniu akceptacji uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi w środowisku szkolnym oraz rówieśniczym, w tym prowadzenie kampanii informacyjnych, 6) wzmocnienie współpracy różnych podmiotów działających na rzecz wsparcia uczniów z indywidualnymi potrzebami, w tym z organizacjami pozarządowymi, 7) budowę bazy dobrych praktyk oraz upowszechnienie eksperckiej wiedzy wspierającej nauczycieli, wychowawców, dyrektorów szkół oraz rodziców i opiekunów w prawnych organizacji indywidualnych ścieżek edukacji zgodnie z potrzebami uczniów, 8) regionalny program stypendialny.
Kluczowi partnerzy	1. organy prowadzące 2. szkoły wyższe 3. organizacje pozarządowe 4. pracodawcy i organizacje pracodawców Działania będą koordynowane z poziomem Samorządu Województwa Pomorskiego.
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	Źródła finansowania: – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne Formy finansowania: – dotacje – stypendia

Pomorskie wsparcie edukacji włączającej	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	Działania skierowane do uczniów z niepełnosprawnościami, dysfunkcjami rozwojowymi oraz zaburzeniami zachowania i emocji, zagrożonych niedostosowaniem i wykluczeniem społecznym i niedostosowanych społecznie, a także uczniów z różnego typu trudnościami w nauce oraz uczniów powracających z zagranicy i uczniów cudzoziemców realizowane przez SWP, JST szczebla powiatowego oraz organy prowadzące w zakresie: 1) organizacji oraz wdrożenia, we współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, szkołami wyższymi, szkołami integracyjnymi, specjalnymi i placówkami kształcenia

	<p>specjalnego, działań wspierających rozwój uczniów odpowiadających indywidualnym potrzebom edukacyjnym uczniów,</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wsparcia rodziców i opiekunów prawnych m.in. poprzez edukację w zakresie specjalnych potrzeb rozwojowych uczniów, 3) doskonalenia zawodowe nauczycieli w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z uwzględnieniem wykorzystania zaawansowanych technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu stacjonarnym, hybrydowym i zdalnym, 4) inicjowania działań służących zwiększeniu akceptacji uczniów z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi w środowisku szkolnym oraz rówieśniczym, w tym prowadzenie kampanii informacyjnych, 5) wzmocnienia współpracy różnych podmiotów działających na rzecz wsparcia uczniów z uwzględnieniem organizacji pozarządowych działających na rzecz tych uczniów, 6) budowy bazy dobrych praktyk oraz upowszechnienie eksperckiej wiedzy wspierającej nauczycieli, wychowawców, dyrektorów szkół oraz rodziców i opiekunów prawnych, w tym usieciowienie współpracy między wszystkimi stronami, 7) wspieranie poradni psychologiczno-pedagogicznych, placówek kształcenia specjalnego w prowadzeniu procesu diagnozy, w tym diagnozy funkcjonalnej dzieci i młodzieży, we współpracy z ośrodkami eksperckiej wiedzy medycznej³⁴, 8) uruchomienie form wsparcia nauczycieli i specjalistów pracujących na rzecz uczniów, w tym superwizji, 9) uzupełniająco: <ol style="list-style-type: none"> a) wyposażenie, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz szkół, w tym specjalnych, w narzędzia diagnostyczne i narzędzia wspierające prowadzenie zróżnicowanych form strategii edukacyjno-terapeutycznych, b) dostosowanie infrastruktury oraz wyposażenia poradni psychologiczno-pedagogicznych, szkół i placówek oświatowych do potrzeb uczniów.
<p>Kluczowi partnerzy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. JST 2. szkoły wyższe 3. organizacje pozarządowe <p>Działania będą koordynowane z poziomym Samorządem Województwa Pomorskiego.</p>

³⁴ zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia ICF

Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<p>Źródła finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne <p>Formy finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dotacje

Kształtowanie sieci szkół branżowych na Pomorzu – etap II	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Departament Edukacji i Sportu
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<p>Działania realizowane przez organy prowadzące we współpracy z pracodawcami, instytucjami otoczenia biznesu oraz instytucjami rynku pracy obejmujące moduły:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. jakość kształcenia zawodowego: <ul style="list-style-type: none"> – dalsze dostosowywanie kierunków kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, uwzględniających branże kluczowe dla gospodarki, – wsparcie uczniów w nabywaniu przez nich dodatkowych kwalifikacji i umiejętności zawodowych, – uruchamianie dodatkowych zajęć rozwijających kompetencje kluczowe uczniów, w szczególności kompetencje społeczne oraz kompetencje niezbędne w stosowaniu nowoczesnych technologii, w tym istotnych dla wdrażania Przemysłu 4.0, – stosowanie nowoczesnych symulatorów w praktycznej nauce zawodów, – doskonalenie kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych/instruktorów praktycznej nauki zawodu organizowane we współpracy z pracodawcami; 2. infrastruktura szkół branżowych: <ul style="list-style-type: none"> – kontynuacja modernizacji i rozbudowy infrastruktury szkół branżowych kształcących w branżach kluczowych dla regionu, w tym infrastruktury towarzyszącej, – doposażenie/wyposażenie – we współpracy z pracodawcami – pracowni kształcenia zawodowego; 3. regionalna e-platforma szkolnictwa branżowego z modułem zdalnej komunikacji i zdalnego kształcenia, zawierająca m.in.: <ul style="list-style-type: none"> – bazę szkół branżowych,

	<ul style="list-style-type: none"> – bazę miejsc odbywania staży i praktyk dla uczniów i nauczycieli przedmiotów zawodowych/instruktorów praktycznej nauki zawodu, – bazę pracodawców deklarujących współpracę ze szkołami branżowymi (m.in. tworzenie klas patronackich, wypracowywanie programów nauczania, doposażanie pracowni kształcenia zawodowego itp.), – e-zasoby do kształcenia zawodowego, w tym kształcenia praktycznego; <p>4. wyposażenie szkół branżowych w narzędzia i technologie umożliwiające zdalne kształcenie oraz szkolenia z obsługi ww. narzędzi;</p> <p>5. programy wspierające uczniów o szczególnych uzdolnieniach w przedmiotach zawodowych, w szczególności w zawodach w branżach kluczowych dla gospodarki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – programy stypendialne, – realizacja regionalnych konkursów z wiedzy i umiejętności w zawodach w branżach kluczowych; <p>6. promocja szkolnictwa branżowego: budowa pozytywnego wizerunku szkół branżowych wśród mieszkańców Pomorza, w szczególności wśród uczniów szkół podstawowych i ich rodziców.</p>
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. instytucje rynku pracy, 2. instytucje edukacyjne, 3. organizacje pozarządowe, 4. pracodawcy, 5. instytucje otoczenia biznesu
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<p>Źródła finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne) – środki publiczne zagraniczne – środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym <p>Formy finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – dotacje – stypendia

Przestrzeń dla aktywności	
Jednostka odpowiedzialna za realizację lub koordynację	Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego
Termin realizacji	2021-2030
Zakres	<ul style="list-style-type: none"> – Przygotowanie propozycji przedsięwzięcia polegającego na wzmacnianiu kompetencji samorządów lokalnych w zakresie narzędzi służących poprawie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej oraz ochrony krajobrazu, – Wypracowanie standardów oraz modelu współpracy dla przedsięwzięć realizowanych w przestrzeni publicznej przez Samorząd Województwa Pomorskiego oraz przedsięwzięć strategicznych, – Wypracowanie katalogu praktyk i propozycji kryteriów wyboru dla przedsięwzięć realizowanych w przestrzeni publicznej, które są dofinansowane przez Samorząd Województwa Pomorskiego, – Utworzenie Zespołu Samorządu Województwa Pomorskiego do spraw przestrzeni publicznej, – Przygotowanie propozycji programu rozwoju wrażliwości przestrzennej mieszkańców regionu, z uwzględnieniem różnych grup docelowych oraz doświadczeń instytucji kultury Samorządu Województwa Pomorskiego, – Prowadzenie działań dotyczących promowania dobrych praktyk i doświadczeń w zakresie przestrzeni publicznej na terenie miast oraz w obszarach wiejskich.
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Samorząd Województwa Pomorskiego, w tym Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego oraz jednostki organizacyjne i instytucje samorządu województwa 2. Szkoły wyższe 3. Organizacja zawodowe lub stowarzyszenia architektów i urbanistów 4. Organizacje pozarządowe
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia (w zł)	do uzupełnienia na dalszym etapie prac
Główne źródła i formy finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżet województwa, – środki europejskie, w tym w szczególności programy wzmacniania kwalifikacji i kompetencji, – środki własne JST.